

MODRA
OPTICA
LETO
IX

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Vladimir Bartol. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 9. ŠTEVILKE

AVGUST

Bojan Isajev: Jordan Jovkov in njegova povest
»Žanjec«

Bogomir Magajna: Invalid

B. Borko: Iz carigrajskih zapiskov

Ignac Koprivec: Siromaki

Winston Churchill: Delo za zabavo

Lamar: Hajduki

F. X. Šalda: O tako imenovani nesmrtnosti pesniškega dela

Razno

JORDAN JOVKOV IN NJEGOVA POVEST

»ŽANJEC«

BOJAN ISAJEV

V bolgarski vasi še niso socialni sloji docela diferencirani. Kmetje se med seboj sicer razlikujejo po premožnosti, po uspehih v življenju in po stremljenju, a so vendarle med seboj še trdno povezani. Bogati in siromašni, gospodarji in služabniki se srečavajo v isti krčmi. Tu, med niskimi, zakajenimi zidovi, pridejo pri kozarcu vina socialni konflikti do izraza. Borbe med voditelji nasprotujočih si strank imajo obliko rodbinskih razprtij: pretepi, procesi za odvzeto imetje, požigi kozolcev, srdite osvete.

Kljub primitivni obliki je način borbe nov. Bolgarska vas ni več taka, kot je bila nekoč. Patriarhalna idila izginja. Kmetje so sicer še blizu drug drugemu, toda proces diferenciacije je že viden in se vedno hitreje pogloblja s pomočjo novih faktorjev — banke, kapitala, stroja in s socialno propagando političnih strank. Edini svet, v katerem je stoletja v medsebojnih odnosih vladal mir, izginja. Strasti postajajo razdiralne in uničujejo ne le vse staro in gnilo, temveč tudi vse človeško v človeku, majejo se osnove življenja, moralna načela, dobrot.

Jordan Jovkov vidi in ve, kaj se dogaja. On, največji med sodobnimi bolgarskimi prozaisti, ni napravil dolgih potovanj na zapad in ni leta in leta študiral estetskih in filozofskih problemov, ki razgibavajo Evropejce, on pozna eno samo stvarnost — bolgarsko. S svojim pogledom pronica globoko vanjo in sega preko vsega časovno in lokalno omejenega.

Z bolečino prenaša Jovkov razdiralni proces, navzema se novega, njegovo srce je na strani bednih; toda ne vidi izhoda iz zla in vse bolj izostrujočih se nasprotij. Išče srednjo pot, pa je ne najde v območju ekonomskih interesov, v racionalnosti, zato jo išče tudi v iracionalnosti, v veliki ljubezni človeka do človeka in človeka do zemlje.

Borba Jovkovljevih kmetov je osvetljena z mistično lučjo, ki ima svoje globoke korenine v slovanskih elementih bolgarske duše. Kljub temu so Jovkovljevi kmetje čisto navadni ljudje. Niso ne junaki, ne »heroji« — so živi bolgarski kmetje, ki govore in delajo po bolgarsko. Jovkov jih pozna kakor samega sebe, Jovkov jih prikazuje, kakor jih ni prikazal še nihče pred njim. Mojstrsko nam podaja sliko bolgarske vasi, njene običaje, svatbo, popivanje, veseljačenje, prepire in bolezni. Nič slučajnega ni v tej sliki, vsaka podrobnost je na mestu.

Bolj kot vse te podrobnosti pa opisuje delo — delo na polju, ki je istočasno trpljenje in pot do sreče, delo, ki očiščuje človeka, mu dviga dušo in veže na prvotnost vsega življenja — na zemljo. V delu vidi Jovkov edini izhod za svoje kmete, kadar se preplašijo sami sebe, vsega živalskega in razdirajočega v svojih dušah.

Tako dajeta dva povezana elementa: ljubezen in delo, nov lik Kristusa — Kristusa-Žanjca, čigar obraz izraža novo trpljenje pa tudi večni nasmeh, ki obljublja rešitev nezemeljskega na zemlji. V tem liku je pisatelj-kmet dosegel svoj najvišji izraz in istočasno tudi enega najvišjih vrhov bolgarske književnosti. Tega viška Jovkov ni dosegel na mah. Njegova pot je dolga.

Prišel je s pesmimi socialne vsebine. Dolgo je iskal izrazu obliko, ki bi mu kot pisatelju ustrezala. Končno je postal v letu 1915. znan s pripovedko »Balkan«. Tej je sledila dolga vrsta vojnih pripovedk.

Vojna, v kateri vidi Jovkov prej herojstvo in tragiko, kakor pa odvrtnost, je ostala v pisatelju kot nerazumljivo, nepopolno asimilirano doživetje. Vojna je postavila Jovkova pred uganko pojavov medsebojnih odnosov. Po končani vojni je pisatelj že zrel in vidi globlje v človeka.

Okoli njega, v mestih, v katerih živi, in v vasi, kjer je doraščal, se dvigajo valovi upora. Vojna se noče zaustaviti. In sredi tega kaosa razburkanih strasti, ogorčenja, razdiralnosti in upanja, Jovkov išče, išče poti k človečnosti.

Čudno, toda zdi se, da se Jovkov prehitro utruji. V svojih kasnejših delih namreč (»Žanjec«, izšel leta 1920., druga izdaja leta 1930.) ne išče več. Pogled obrača v preteklost (»Stare planinske legende«, leta 1927.), se zadovoljuje le z opisovanjem narodnih običajev (»Večeri v Antimovem hlanu«, leta 1928., »Žensko srce«, leta 1935.), ali pa se vrača k svojim priljubljenim junakom, k živalim (»Če bi mogli pripovedovati«). Tudi v drami preizkuša svoje moči (»Albena«, leta 1930., »Barjana«, leta 1932., »Vsakdanja človeška drama«, leta 1936., »Milijonar«, komedija, l. 1930.). V vseh njegovih delih čutiš toploto, veliko srce, ali ni eno ne dosega globine »Žanjca«.

Kaj ga je oviralo? Včasih objokuje Jovkov pritisk zunanjih okoliščin. (Pisateljeva pot ni nastlana z rožami, niti enkrat se ni otrešel skrbi za kruh.) Toda niso ga ovirale le zunanje in slučajne okoliščine. Že sam razvoj bolgarske vasi ne dopušča pisatelju, da bi zavzemal vlogo duhovnega voditelja. Socialne borbe dobivajo vse bolj obliko političnih spopadov in Jovkov, pisatelj z jasnim pogledom, se zadovoljuje le z opisovanjem. Postaja pisatelj narodnih običajev. V drugem romanu, ki je izšel štirinajst let za prvim (»Veleposestvo ob meji«, leta 1934.), opisuje iste borbe, a ne daje več izhoda. »Žanjec« je največje Jovkovljevo delo. Edino v tej kmečki povesti se je dvignil iznad specifično bolgarskega do občeslovanskega.

Iz rokopisa prevedla *M. Korenova*.

INVALID

BOGOMIR MAGAJNA

(Konec)

Kaplan ga je opazoval z žalostnim pogledom, nato mu je nekaj zasijalo v očeh kakor ogenj.

»Zdi se mi, da res ni niti iskrice vere v tebi. Čuj, Franci, ako si res do dna duše prepričan, da ni Boga, tedaj ti bo morda vseeno odpuščeno, kajti s težkim trpljenjem si bil kaznovan in dvajset let je grizlo kesanje v tvoji duši,« je vzkliknil in se sklonil, da bi poljubil lopatasto invalidovo

roko, ki je ležala na mizi. Invalid je roko urno izmaknil: »Mlinar, ali si pijan, ali si znorel?«

»Nisem znorel,« je odgovoril kaplan in uprl svoje oči v invalidove. Senčnjak je sedaj silno prebledel.

»Pomni, tudi v zadnjem hipu si lahko odrešen,« je zašepetal kaplan, vstal in se opotekel skozi vrata. — — —

Senčnjak je še dolgo strmel predse in izpil medtem še nekaj kozarcev vina. Polagoma se mu je začel risati na ustnice droben smehljaj. Nič več ni mislil na svoj nekdanji greh, kakor da se ga je s spovedjo otresel. To uro je bil malokateri človek na svetu tako sam kot on. »Čim bolj ima človek razvite možgane, tem bolj samega se počuti na tem svetu,« je pomislil, »in čim bolj ima človek razvite možgane, tem bolj se sprašuje: čemu, izgubljen ves v ogromnem prostoru sveta, ves zapuščen in ne vedoč za odgovor.« Senčnjak je iskal odgovora v mnogih knjigah. Skoraj na pamet je znal prevode Shakespeareja, z lahkoto je v svojih mislih ponovil tako »Vojno in mir« kot zgodbo o Forsytih — citiral bi lahko cele strani Cankarja in ves Sonetni venec, pripovedoval bi lahko z isto lahkoto o Mukerdzijevih džunglah kot o džunglah v dušah Ibsenovih junakov. Iskal je tudi odgovora v vseh teh knjigah: Čemu naj živi človek, ki nima nog? V vseh delih, tudi v najbolj skeptičnih je srečaval samo ogromen krik po življenju, strah pred smrtjo, nad vsem pa je plaval z velikansko silo eros, bodisi s smehom ali posmehom, s krikom, jokom ali rezgetanjem. Brez erosa bi bilo vsako tistih del pusto in prazno, kot je bila pusta in prazna zemlja v začetku.

Usoda mu je v knjigah kazala z nepopisnim porogom reko življenja, polno kipenja, polno strasti, on pa je smel samo od daleč gledati čez nasip, medtem ko je umiral v koprnenu. Kako naj ljubi človek, ki nima nog? Pred desetimi leti je živel v tej gostilni natakariča. Nek večer se je napila in se potem opotekla v njegovo sobo. Zagledala se je vanj, pokleknila k njegovi postelji in ga objela. Morda se ji je zasmilil, morda ni vedela v pijanosti, kaj dela. Hotela je odgrniti odejo. Prvi hip je onemel in jo krčevito pritegnil k sebi, potem se je zavedel — saj je buljila vanj samo pijana ženska — zakričal je, jo udaril s pestjo v obraz in jo sunil od sebe.

Nihče pa ni vedel, koliko noči je prečul in strmel skozi okno proti vasi, kjer je živel Veronika. Vedel je, da ne more biti več taka kot je bila nekoč in da je rodila kup otrok, vendar se mu ni v mislih in sanjah prikazovala nič manj lepa kot tista Veronika, ki jo je gledal nekoč, tista, s katero se je tolikokrat sprehajal po travnikih in gozdovih te doline in v katere sliko je tolikokrat strmel v jarkih. Tisti dan, ko ga je poškodovala granata, je izgubil njeno fotografijo, zato pa je bila prikazen, ki jo je sedaj gledal z zaprtimi očmi, toliko lepša.

Ko je prišel Peter Mlinar v dolino za kaplana, se je enolično Senčnjakovo življenje za toliko spremenilo, da je našel človeka, s katerim se je bilo mogoče pogovarjati tudi o nenavadnih stvareh. Mlinar je bil rojen v sosednji fari in Senčnjak se je dobro spominjal dečka, ki ga je srečal pred odhodom na fronto pred kolodvorom in ki je strmel vanj z velikimi sanjavimi očmi, tako da je takrat Senčnjak pristopil k njemu in ga pobožal po glavi. Otrok je tedaj zajokal, kakor bi slutil, kako strašna doba je nastopila. Pozneje, ko je postal teolog, ga je nekolikokrat obiskal, toda tedaj je bil zelo plašen in molčeč. Kot kaplan pa ga je obiskoval

bolj pogostoma in mu razkladal svoj misteriozni svet. Senčnjak ga je rad poslušal, čeprav ni ničesar verjel; je poslušal, kot bi poslušal lepe pravljice iz otroških let, kot bi gledal pričarane rože na mračnem polju svoje duše. Kako naj bi si človek, ki je bil toliko let brez nog, sezidal novo svetišče! Mlinar mu je prinesel sveto pismo, upajoč, da bo med branjem zajela milost človeka, ki ga je hotel spreobrniti. Senčnjak je bral sveto pismo s smehljajem in ga je odložil kot človek, ki je sanjal o zakletem gradu, pa se je prebudil in zagledal na steni poleg plesnive slamnjače pajka, ki davi muho. Mlinar mu je prinašal še drugih knjig: Joergensenovo »Laž in resnico življenja«, Jammesovega »Gospoda Ozeonskega«, Lippertova razmišljanja in druge in bil potem ves potr, ko mu je Senčnjak vračal te knjige s suhimi besedami: »Prečital sem.« Saj je medtem, ko je prebiral krasne Jammesove idile, mislil na kup kadavrov, ki jih ni bilo mogoče po več dni pokopati, medtem ko je čital veličastni opis nočnega neba, ki je spreobrnil Joergensena, je mislil na nebo, proti kateremu se je vil dim gorečih vasi in proti kateremu je puhtel puh razparanih trebuhov; medtem ko je čital Lippertova razmišljanja, je mislil na vojake, ki so preklinjali radi konserv, ki so bile tako pokvarjene, da jih kljub morečemu gladu ni bilo mogoče požreti.

»Če bi bili vsi ljudje na svetu kot so ti pisatelj, bi ne bilo vojska,« je zatrdil Mlinar.

»In zakaj je naredil njihov Bog tako, da je na svetu tako malo takih pisateljev?« je vprašal Senčnjak s suhim glasom.

Bile so noči, ko je potoval Senčnjak v svojih mislih v daljne strašne prepade vesoljstva, ko je romal skozi neskončni prostor od sveta do sveta, od zvezde do zvezde. Vselej se je vrnil nazaj ves potr, neskončno utrujen in se znašel s svojim pokvečenim telesom na trdi slamnjači, ki je dišala po znoju in plesnobi. V takih trenutkih ga je zajelo hrepenenje po smrti in večnem miru.

Čim bolj so tekla leta, tem lepša je v njegovih mislih postajala smrt. Včasih se mu je zdela kot prikazen Veronike in je tedaj stegnil roke predse in zajecal, naj stopi k njemu in ga sprejme v svoje naročje.

Zunaj je potovala burja skozi drevje in šumela kot nevidna reka. Zavihtel se je s klopi na tla in lezel potem po vseh štirih iz hiše. V lopi na dvorišču je stal njegov voziček. Sedel je nanj, prijel za ročice in ga pognal na cesto. Posamezni oblaki, gnani od burje, so bežali nad njim in se je ždelo, kot da zvezde nad njimi ugašajo in se zopet prižigajo. Še gola drevesa so se vrstila kot sence ob cesti. Burja se mu je uprla v hrbet in mu pomagala poganjati voziček. Do Veronikine hiše je bilo kakih šest kilometrov. Na desni se je spajal gozd z nočjo, na levi se je nekam v nevidno izgubljalo polje. Tu in tam so se po njem svetlikale mlake, obraščene s suhim trsjem, med katerega se je zaganjala burja in se je od časa do časa zaslislal šelest, kakor bi nekaj šepetalo po polju.

V daljavi se je svetlikala luč v Veronikini hiši in se je ždelo, kot da sije zamolklo svetla zvezda na obzorju. Proti njej je drdral invalidov voziček in nad njim je suvalo dvoje pesti enakomerno naprej in nazaj, kot bi se borile z nečem nevidnim pred seboj. Veter mu je razmršil lase čez čelo, med njimi sta se svetlikali dve beločnici s širokimi črnimi punčicami v sredini. Invalid je bil nekoliko pijan in se mu je zazdelo, da plava kot v sanjah tik nad cesto z naprej iztegnjenimi rokami po zraku.

Ko pa se je spomnil, da drži človek, ki plava v sanjah, tudi noge iztegnjene pred se, se je zasmejal na ves glas.

Vedel je, da se pelje proti Veronikini hiši, kamor se ni peljal že toliko let. Ni vedel zakaj. Da bi jo srečal? Saj se je bal takega srečanja. Da bi videl od daleč skozi okno njeno senco? Morda. Skušal je, da bi uravnal svoje misli v nekaj jasnega, točno opredeljenega, toda vedno bolj se je vanje vsiljevala že davno pozabljena vojaška pesmica, katere prva kitica se je glasila:

Kadar vojaki skozi vas marširajo,
lepa dekleta okenca odpirajo.

To se mu je zazdelo smešno in zopet se je začel smejati. Toda znova in znova se mu je vsiljevala. Naenkrat pa se je spomnil, da je to pesem prepeval Marjan Mozetič, ko so korakali po brezkončni Vipavski dolini: »Marjan Mozetič je bil pravi deček, skoraj še smrkavec med njimi in je bil doma iz Hruševja blizu Hrenovic. Vedno se je smehljaj in vedno je pravil: Fantje, jaz imam to prednost pred vami, da bom crknil tik svojega doma. Kljub temu je bil med maršem vesel, je klatil šale in prepeval tisto pesem. Dva dni pozneje se je začela ofenziva. Da, Marjan Mozetič je stal okrog enajstih ponoči sredi jarka ves osvetljen od raket, ki so padale druga za drugo navzdol, da, buljil je naprej in med žvižganjem granat tulil kar naprej tisto pesem, dokler mu ni kos železa treščil med prepevajoče čeljusti, da. Blizu njega je vreščal poročnik, ki je tudi poblaznel: ‚Ubilo ga je, zakaj ni držal hudič gobca zaprtega, fantje, gobca zaprtega, norec prokleti, gobca zaprtega, saj sem mu rekel naj molči, — da — in je tedaj razmesarilo tudi poročnika. Da, poročnik je bil skoraj zaljubljen v našega smrkavca, še bolj pa v njegovo sestro. Seveda, v Hruševju smo se ustavili tri dni. Kako ji je bilo ime? Ha, Maruška smo ji rekli, Maruška, da, čeprav ji je bilo ime Marica — Maruška, da, zato ker je imela kodraste laske in ker nam je prinesla dosti vina in smo se vsi napili, poročnik pa se je tiste dni zatreskal vanjo — revež — pa je tako kmalu crknil. Maruška, da — in slanine nam je nabasala v torbe preden smo šli naprej. Kdo ve, če je še živa. Rad bi jo videl, kako izgleda sedaj, saj se na svetu vse spremeni, da.

Veroniko sem prepustil Martinu, ha — znal se je izmazati, da mu ni bilo treba na fronto. Imel je denarja, pa so ga izvolili za občinskega tajnika in je rekel župan na komisiji, da ga ne more pogrešati. Jaz pa sem trpel bolj kot vsak pès in srečo je pobasal on. Prav za prav je na tem svetu vse skupaj silno čudno. Jaz sem tudi imel dosti denarja in bi si lahko kupil tajništvo. Taka misel me je celo obšla, pa sem jo zavrzel. Da, to bi pa res rad vedel, ali je Maruška še živa. Morda bi bila celo vesela, če bi ji kaj povedal o Marjanu, saj je od tiste kompanije tedaj pokrepalo skoraj vse.«

Voziček je enakomerno drvel naprej, burja in oblaki so ga preHITEVALI, preHITEVALE so ga tudi invalidove misli, ki so se od časa do časa skoraj zmedle in se zopet uvrstile v jasne podobe. Nekatere malenkosti so se mu zazdele silno važne, da se je ves zresnil ob njih; nekateri veliki dogodki so ga pa skoraj spravili v smeh. Od časa do časa se je ozrl na nebo in ker se je zdelo, da tečejo radi bežečih oblakov zvezde z veliko hitrostjo nazaj, je začel premišljevat, v kaki zvezi naj bi bilo to z drdranjem

njegovega vozička po cesti. Gola drevesa na desno in levo so se mu zadržala kot duše nekdanjih padlih tovarišev in kar naenkrat se je spomnil na vrsto imen, ki jih je že pozabil — vsako ime mu je priklicalo novo podobo in ko je šumelo trsje, se mu je zadrželo, da sliši glas tistih, ki spe in ki bi edini doumeli, kaj se pravi biti invalid. »Knut Hamsun je spisal Potepuhe — ta drevesa ob cesti pa so tudi potepuhi — kar naprej korakajo drugo za drugim, da, kot smo korakali takrat.«

Naenkrat se je zavedel, da je došel že skoraj tik do Veronikine hiše, in da je oddaljen komaj par sto metrov od nje. Skoraj sunkoma je ustavil voziček, potem pa ga je premikal zelo počasi naprej. Neprestano je upiral oči v tisto razsvetljeno okno. Sedaj ga je popolnoma prevzela grenkoba in neskončno si je zaželel, da bi stopila Veronika k oknu, kajti tudi po senci bi jo spoznal. Ustavil je voz in strmел navzgor dolge minute, toda senca se ni hotela prikazati. Sedaj ga je popolnoma prevzela želja, da bi došel čim bliže nje. Čeprav niso gume na kolesih povzročale skoraj nikakega šuma in je še tega zabrisala burja, je premikal voziček z veliko previdnostjo proti pročelju. Tedaj je planil iz ute na verigo privezan pes in se pognal proti njemu s srditim lajanjem. Veriga je bila prekratka. Pes ni mogel na cesto, zato je postal še bolj besen, začel se je vzpenjati na zadnje noge, se poganjal naprej, ropotal z verigo in vedno bolj lajal. Invalid je hotel sunkoma okreniti voziček, toda sedaj so mu roke naenkrat otrpnile v krču. Niso ga hotele ubogati. Poln nemira je obupno zastrmel proti psu: »Saj te nisem mislil ugrizniti, kaj se dereš,« je zamrmral in se skušal zbrati, toda ni se mu posrečilo. Nemir se je večal od hipa do hipa in ga priklenil na mestu. Veronika bo stopila iz hiše in zagledala njega, ki izgleda kot strah, sredi ceste. »Proklete roke!«

Res, Veronika je stopila skozi vrata s svetilko v roki in zaklicala: »Kdo je!« Franci je strmел vanjo in mislil, da je poblaznel. Sedaj ga je roka zopet ubogala, toda mesto da bi z njo sunil v ročico, jo je stisnil na čelo in strmел v prikazen, ki je stala na vratih, na dekle, čudovito sveže, lepo in mlado. Veter se je igral z njenimi košatimi lasmi in s plamenčkom v svetilki. Krog čela je imela Veronika še prav tisti rdeči trak kot nekoč. Oblečena je bila v isto rdečo bluzo z modro pentljo in v isto modro krilo z rožami — ista Veronika, ki je pred dvajsetimi leti visela v goličavi sredi gozda v njegovem naročju. »Veronika«, je zajecal komaj slišno. Zagledala je senco sredi ceste in se je plašno približala. Pes se je sedaj pomiril. Ko je zagledala voziček in na njem človeka brez nog, se je naenkrat nasmehnila in vprašala: »Oprostite, ali niste vi Franci Senčnjakov iz...« Senčnjak je pokimal in se zavedel. Dekle ga je opazovalo sedaj z otožnim pogledom: »Jaz sem njena hči Veronika. Vsi so šli spat. Z mamo barvava pirhe za veliko noč. Peljite se do vrat in potem vam bom pomagala v hišo. Vesela bo, če vas bo videla.«

»Moram, moram sedaj k fari — v kaplanijo — h kaplanu Mlinarju — me čaka,« si je izmislil. »Res, mudi se mi,« je skušal z muko lagati naprej.

»Pa se pripeljite k nam za veliko noč. Mama mi je tolikokrat pripovedovala o vas. Pridite, res.«

»Pridem, morda pridem.«

»Res pridite! Poklicala bi jo sedaj na cesto, pa hodi zelo težko, je zbolela za vodeničnostjo in jo noge skoraj ne nosijo več. Vesela je, če

jo kdo obiše in se pogovarja z njo Revica ne bo več dolgo živela. Da, marsikdaj mi je pripovedovala o vas. Pridite, lahko noč!»

Dekle se je okrenilo, da bi šlo, potem se je pristavilo še za hip in reklo skoraj v zadregi: »Mama mi je rekla, da ste bili zelo lep fant in da vas je imela zelo rada. Lahko noč!«

Dekle je pohitelo v hišo nazaj.

Invalid je strmel nekaj hipov za njo, nato so se mu usta skrivenčila v jok. Urno je pognal voziček po cesti kar naprej in drvel z njim, ne da bi vedel kam. Tako je došel naenkrat kilometer daleč tik do železnice in se sedaj ustavil. V njem je kipelo toliko misli in čustev, da se ni mogel več zbrati. Nemo je strmel na progo, ki se je gubila na obe strani v noč. Ura, ki je začela biti v zvoniku v vasi za njim, ga je nekoliko osvestila. Avtomatično je štel njene udarce. Ko je naštel enajst, so se mu zaiskrile oči v čudnem lesku. Pokimal je, kakor bi hotel pritrditi misli, ki ga je obšla. »Videl sem zopet njeno sliko in sedaj naj ji s svojo skvarim tisto, ki jo nosi v duši... Da, ko sem se pogovarjal z Mlinarjem, je na železnici zapiskalo in sem tedaj pomislil... in je na koncu Mlinar prečital mojo misel, ki me je obhajala ves čas med razgovorom... in mi je hotel poljubiti roko...«

Urno se je splazil z vozička in tical potem na tir naprej. Na progi je občepel minuto dolgo, nato se je zbal, da bi kdo ne prišel in ga zagledal. Zato se je splazil še kakih dvajset metrov naprej. V roke ga je zazeblo. Prečniki in tračnice so bile ledenomrzle. »Pijan sem bil in sem v začetku mislil, da je ona. Kot prikazen je prišla, kot angel in se ni ustrašila, ko me je zagledala. Dostikrat je govorila o meni. Ni mogla pozabiti. Bolna je in kmalu pride za menoj... Revica, bolna je... Pozabiti pa ni mogla...«

Invalid je dušil jok in se obenem smehljaj. Neskončno utrujen, toda sedaj tudi neskončno miren se je naslonil čez tračnico in čakal. Misli so mu postajale zmedene. Zopet se je spomnil na tisto pesmico, na Marjana Mozetiča, na Maruško, spomnil se je tudi na Francko in se sedaj nasmehnil, potem ga je zopet popolnoma prevzela misel na Veroniko in njeno hčer: »Nikoli nisem pomislil, da so njeni otroci tako veliki. Vedno sem si predstavljal, da so še majhni, majhni. Kako zelo lepa je njena hči!«

V daljavi je zapiskalo. Kmalu nato je začutil, kako se trese tračnica, pa to mu ni prevzelo misli: »Nikoli nisem verjel, da jo bom zopet zagledal pred seboj. Ko je stopila skozi vrata, skozi vrata...«

Invalid je začuden strmel v dvojce velikih luči, ki sta drveli proti njemu.

IZ CARIGRAJSKIH ZAPISKOV

B. BORKO

Orient, minareti, turške hiše z balkoni in mrežastimi okni haremov, saraji sultanov, Agija-Sofija, lepota Zlatega roga, starodavna slikovitost zakrivljenih ulic, spomini na Lotijevo »Azyadé« in na »choses qui passaient...« ni li vse to že zdavnaj zbanalizirano po nešteti razglednicah in kičastih podobah, premlačeno kakor slama po tolikih potopiscih, nepristno in prazno kakor sentimentalni šlagerji, kakor povprečne pesmi o ljubezni in naravi?

In vendar — Ko se v svetlem jutru pripelješ po zrealno mirni gladini Marmarskega morja in ugledaš nekje pri Narli Kapi podobo starega Stambula, ki se lahko izmotava iz svileno prozorne jutranje megle, ti postane ta pogled tako enkrat in tako nov, kakor sleherno pravo doživetje. Množica belih minaretov, starinske lesene hiše, tako ljubke in tako vabljive kakor nikjer na svetu, kupole velikih mošej, obdane z mnogimi majhnimi kupolami kakor koklja s piščanci, v slikovitem neredu zgrajene orientalske palače, prepletene s črnimi gaji cipres, ki dajejo slutiti skrbno zaprte vrtove in v njih šumečo igro fontan, vse to je kot celota tako pitoreskno, da pozabljaš razgledničarski kič, v katerem tolikokrat tone poezija Orienta. Parnik se lahko pomika po vodi, ki je pisana od majhnih ladij in čolnov, ter zavija v galatski pristan, tik ob vhodu v Zlati rog. V tem jutranjem doživljanju Carigrada, svežem kakor sapa, ki prihaja od vzhoda, pogrešaš samo tiho spremljavo glasbe, kajti zdi se ti, da se je dvignila zavesa in da se morajo zdaj zdaj oglasiti Mozartove melodije. Je to doživetje, ki kaže nekaj teatralnega, vendar ne v slabem smislu. Carigrad je po svoji edinstveni legi močno dekorativen in človeku se prvi hip zazdi, da ima njegova svojska slikovitost v sebi nekaj iluzionističnega, nadresničnega, kar je ustvarjeno zato, da nam lahko omamlja vid. Nemara je to občutje dandanes pravilnejše kakor kdaj prej, zakaj to, kar je v Istanbulu najlepšega, je samo še ostanek preteklosti, dekor življenja, ki ga ni več, ker je nepreklicno zatonilo v noči: scena neke igre, katere igralci ne stopijo nikdar več na ta oder. Zato je Carigrad prav kakor Benetke dekorativno mesto brezupno mrtve preteklosti.

Trije deli tega mesta — stari Stambul, Galata in Pera — so turistično najznamenitejši in nedvomno močno značilni, vendar ne najlepši v velikem Istanbulu. Stari Stambul je še ves zapreden v svojo preteklost: nekoč je bil to najbolj turški del mesta, varuh najtrdovratnejših tradicij otomanskega osvovitelja. Prebivalci Pere so prihajali vanj nekako tako, kakor vstopa kristjan v mošejo. Ta del Carigrada ima še povsod vidno bizantsko podlago. Na njegovih tleh so se odigravala zadnja dejanja vekovite grške drame, tu je izrojeno helenstvo umiralo v pompoznih tiranijah bizantinskih vladarjev, v njihovem formalistično strogem in večkrat brezdušno dekorativnem krščanstvu, v njihovem imperialističnem snu o poslanstvu vzhodnorimskega cesarstva. Zmes helenstva, rimljanstva in orientalista je ustvarila na teh tleh svojski življenjski in kulturni stil, ki še do danes ni zabrisan; živel je v ruskem pravoslavju in v meščanski kulturi balkanskih mest, kjer se je ohranil skozi vekove otomanskega gospodstva in se počasi degeneriral, medtem ko dandanes vedno bolj izginja v mladih nacionalnih kulturah: v srbskem, bolgarskem in romunskem duhovnem urbanizmu.

Bizantinski sledovi v starem Stambulu — to ni samo veličastna Agija-Sofija ali Irenina cerkev, to so tudi nekatere palače, vodnjaki in drugi spomeniki, to je ves podtalni ton tega mesta, ki neugnano sili na dan skozi obilen namet otomanstva. Največji turški vladarji so si dali laskati z idejo, da nadaljujejo imperialistični sen bizantinskih cesarjev, kakor je na zapadu še toliko stoletij živela fikcija o nadaljevanju zapadnorimskega imperija. Koliko tragičnih dogodkov izvira iz takih zgodovin-

skih obmam! Toda najsi je otomanski režim še tolikanj brisal sledove za svojimi bizantinskimi predniki in najsi je skušal svoj parvenijski manjvrednostni kompleks zadušiti tako, da se je opajal z vzhodnorimskim imperialističnim snom, je vendar skozi vso otomansko kulturo starega Stambula silila na dan bizantska podlaga kakor skrivnosten madež, ki se ne da zabrisati, kakor večni mene-tekkel-ufarsin poraženega prednika.

Ne vem, zakaj sem pred temi sledovi starega Bizanta s tolikim ganotjem iskal senco cesarja Julijana, ne meneč se za Justinijana in tolike druge, ki so bili slavnejši. Julijanova osebnost, obsinjena od večerne zarje propadajočega helenstva in od krvavega jutranjega svita krščanstva — osebnost tega poganskega stoika se mi je zdela začudo blizu današnji razklani dobi in njenim sekularnim prelomom.

Iz starega Stambula pelje ogromen most preko Zlatega roga v Galato. Nekdanje mesto Genovežanov, teh trdovratnih tekmecev jadranskih Benetk, je postalo pozneje zatočišče Grkov, Armencev in raznih Levantincev, ki so se v teku stoletij zgrnili na hrib ob Zlatem rogu in Bosporu, pobirajoč kakor lačni berači kosti in drobtine od bogato obložene otomanske mize starega Stambula. Dandanes je ta mestni del močno naseljen s turškim proletariatom in malomeščanstvom, v katerem počasi izginjajo tudi tujerodni domačini, zlasti odkar so podrte stare verske ograje. V ulicah Galate, ki se pno strmo v smer proti evropskemu razkošju Pere, najdeš — prav kakor v ulicah Stambula — stare, umazane hiše, preproste lesene bajte, ki se slikovito prislanjajo k dolgočasnim stanovanjskim kasarnam, židovske in armenske pritlične zidance s cveticami in črnolasi dekleti na oknih; tu se igra deca na cestni »kaldrmi« in potepuški psi te gledajo z žalostnimi očmi najmizernejše pasje raje. Medtem, ko je v starem Stambulu ohranjeno slikovito siromaštvo staromodnega, vendar pa ponosnega turškega obrtnika, branjevca in proletarca, ki so si priborili svoj skromni prostorček med patriciji in novo turško gospodo, je v pristaniških ulicah Galate doma vsa umazanija levantskih mest. Po dnevi se tu brezobzirno razkazujejo siromaštvo, beda, brezposelnost, lenoba — ponoči pa prostitucija z dna in njen spremljevalec — zločin.

Pera slovi že izza otomanskih časov kot evropski mestni del in na Istiklâl Caddesi, glavni ulici tega gosposkega središča Istanbula, imaš na vsakem koraku evropsko geografijo — zdaj v naslovih poslaniških palač, zdaj v imenih bank in trgovin, restavracij in zabavišč. Ta del Carigrada je najmanj zanimiv, ker je ves sama imitacija, sam uvoz, pa naj gre za slog njegovih krščanskih cerkva in poslopij ali za izložbe njegovih trgovin in knjigarn. Na Taximovem trgu je nova Turčija postavila velik spomenik republike, ki prikazuje Kemala pašo, kako z Izmetom pašom in generalom Tevzijem pašo proglašča ustanovitev turške republike. Spomenik kaže z umetniške strani parvenijsko kulturo, ki je hotela premagati degenerirano žlahtnost otomanskih umetnostnih tradicij in posnemati demokratični stil zapadnih narodov, a je obtičala v začetniški neokusnosti in kričavi tendencioznosti.

Stari Carigrad umira, kakor umirajo vsa mesta, ki so bila preozko združena z življenjskim stilom propadle dobe. Med družbo bizantinskega absolutizma in med otomansko absolutistično teokracijo ni bilo tako globokih razlik, kakor so med turško demokracijo Kemalovega tipa

in ancien regimom. Proces presnavljanja je tokrat mnogo globlji, ker se ne dotika samo vnanjih oblik, marveč sega k samim gospodarskim in socialnim temeljem ljudskega življenja. Tako smrt je zgodovina prinesla že prej Benetkam.

Simbol umiranja Carigrada je Agija-Sofija, »mati krščanskih cerkva« in pozneje ena najznamenitejših džamij v vsem islamskem svetu. Nova Turčija jo je spremenila v muzej in izročila tujskemu prometu. Stari svet se preobraža v antikvitete, dobiva številke, postaja znamenitost, umira v dvomljivem sijaju svoje slave in pod nadzorstvom računarjev, ki skušajo zaradi dobička ohraniti njegove sledove. Laična turška republika se ne boji senc preteklosti. Pravkar so pričeli tik Agije-Sofije izkopavati zidove prakrščanske Konstantinove bazilike, ki je stala na njenem mestu. V sami cerkvi so odkrili vrsto novih dragocenih mozaikov iz dobe Vasiliosa I. Graditelji te veličastne arhitektonske mojstrovine so uporabili zanjo izbrani material iz bivših grških templjev, turški arhitekti so ji dali notranji sijaj po islamskem okusu, nova država pa samo konservira njeno muzejsko vrednost.

Podobna in še mnogo slabša usoda je zadela vse druge zgodovinske in umetnostne spomenike ancien regima. Razkošne palače vezirjev in ostalih dostojanstvenikov stare Turčije so spremenili v skladišča, v njihovih vrtovih je zapela žaga kakor v »Češnjem vrtu« A. P. Čehova. Stari in novi seraj sta spremenjena v muzeje. Po dvoranah, kjer so nekoč sprejemali sultani svoje podanike in tuje odposlance, v intimnih apartementih, kjer so bivale njihove žene, v haremih, kjer je živelo nekoč stotine odalisk, hodijo danes turisti z Baedekerjem v roki, kakor po sobah Louisa XIV. v divnem Versaillesu in kakor povsod, kjer se je nekdanji sijaj spremenil v lahko dostopne muzeje. V zadnjem bivališču turških sultanov, v saraju na Dolma Bahče, je ogromna, učinkovito, vendar pa v bistvu kičasto opremljena prestolna dvorana — ena največjih v vsej Evropi — z lesenimi praktikabli spremenjena v muzej nove Turčije. Tu je prikazan njen razvoj z globoko retrospektivo, ki sega v sumerijsko, egipčansko, rimsko in grško dobo na turškem ozemlju, vendar je težišče muzeja v gradivu o današnji Turčiji in v poudarku njene nove, laične in evropsko prosvetljene civilizacije.

Kulturno zainteresiran obiskovalec v Carigradu je prijetno presenečen ob obisku arheološkega muzeja v Top Kapi Sarayu s premnogimi umetnostnimi spomeniki hetitske, asirske, grške, macedonske, rimske in bizantinske civilizacije; med njimi je kip kralja Adabā Lugala Dala iz leta 3300. pred Kr., ki ga štejejo med najstarejša plastična dela na svetu, in tako zvani Aleksandrov sarkofag s čudovito lepo ohranjenimi reliefi iz dobe Aleksandra Velikega. V drugem muzeju, ki ima vhod na Orta Kapi, je poleg interierov nešteti sultanskih dvoran in zasebnih sob posebno zanimiv pregled otomanske umetnostne kulture. V številnih dvoranah tega muzeja mora obiskovalec podvreči temeljiti reviziji medle šolske pojme o turški civilizaciji izza dobe, ko je bila Turčija najbolj napadalna in v kateri je segla s krvavimi prsti tudi v našo zgodovino. Umetnostni spomeniki izza te dobe pričajo o rafinirani kulturi stanovanja, džamije, noše in stavbarstva, ki ji je moral ustrezati tudi visoki, ceremonialni in pompozni družabni stil. Ta kultura je zrasla iz fevdalne plasti in nosi vse znake orientalskega aristokratizma. Če se vprašujemo

po vzrokih tedanje turške krutosti, katere dobršen del pa gre na rovaš turških »kozakov« — janičarjev, dobimo odgovor za dejstvo verske nestrpnosti, ki so jo pokazali tudi kristjani med seboj (prim. zgodovino tridesetletne vojne) in v njeni socialni ekskluzivnosti (prim. postopanje krščanskega plemstva s tlačani, spomnimo se tudi zgodovine španskih imperialističnih pohodov v Južno Ameriko).

Preko neizprosno umirajočega sveta, ki se skriva v muzeje ali pa nastavlja svoj starinski sijaj »zobu časa«, nanaša sveži tok nacionalne revolucije rodovitno plast, na kateri klije novo življenje. Ni treba biti dolgo v turških mestih, zlasti v Carigradu, da opaziš, v čem je smisel nacionalne in socialne revolucije, ki je v toliki meri zvezana z osebnostno energijo in sposobnostjo Kemala Atatürka. Ta revolucija je — prav kakor ruska, vendar pa z mnogo manjšo silovitostjo in z zmernejšimi smotri — dokončno zavrгла reakcionarno teorijo o nezdržljivosti narodne bití z evropskim progresivizmom; odpravila je versko in aristokratsko nadvlado ter jo nadomestila z laicizmom in republikanstvom, osvobodila ženo in odprla Turčijo vsem tokovom zapadne civilizacije. V času, ko je na zahodu opešala vera v napredek, v zakone razvoja k socialnemu optimu, v etično prevzgojo človeka, v ratio, v razumsko kulturo, v tem času so ideali evropskega XVIII. in XIX. stoletja postali državno verstvo nove Turčije, ideologija njenih strukturalnih preosnov.

Ljudje, ki so poznali Carigrad izza predrevolucijske dobe, tožijo, da je izgubil nekdanjo slikovitost. Republika mu je zbrisala mnoga znamenja orientalista. To drži, kajti prav v ugašanju njegovih barv in njegovih z ancien regimom zvezanih posebnosti je vidni znak njegovega umiranja. Toda revolucija ne more biti sentimentalna in razumna kakor upravitelj arheološkega muzeja. Vzemimo samo dva znaka: prepoved fesov in turbanov in uvedba latinice. Turški človek v evropski noši, s klobukom ali čepico na glavi, nam je postal mnogo bližji in njegova samozavest je zrasla. S splošno uvedbo latinice se je Carigrad približal evropskim mestom, čeprav je utrpela slikovitost javnih napisov.

V stari carigrajski tržnici Bezistan sem videl značilen prizor, ki lahko simbolizira srečanje teh dveh svetov na istem terenu in v istih dušah: Pred svojo trgovnico je na preprogi sedel po turško zelo star Turek, semitsko-arabskega obličja, z značilno sivo brado, ki bi zaradi ilustrativne popolnosti kar zahtevala turban okrog čela. Bil je gologlav in v zasanjanem, za zunanji svet ravnodušnem pogledu si lahko čital stari orientalski fatalizem. Žadaj za tem ostankom minule dobe se je koketno smehljala mlada prodajalka, prijetno dekle v evropski obleki, manikirano, pobarvanih ustnic; bila je to živa podoba nove Turčije, ki se je dvigala nad starcem kakor jutranje sonce nad razvalinami.

Obiskal sem večerno zabavo v nekem turškem lokalu v Peri; mlada dekleta in fantje so plesali, kakor ob tem času kjerkoli v zahodni Evropi, in če mi ne bi bilo treba turške kave drago plačati s kurusi, bi bil za hip pozabil, da je ta lokal na geografski meji Evrope in v kulturnem krogu Orienta.

Kemalova republika je država malega človeka, ki nič ne pogreša orientalskega dekora. Ta človek niti ne vidi umiranja starega sveta, kakor mlad, življenja poln človek ne razmišlja o smrti. Turki te fasone

so prikupni in pošteni, iz oči jim sije prebujena inteligenca. Tu nisem videl toliko čudnih, zagrenjenih in praznih obrazov kakor v Pireju ali v Atenah.

Abanos Sokagi (Ulica gostoljubja). Odkrila sva jo s prijateljem v eni izmed ulic, ki se spuščajo s Pere proti Zlatemu rogu v smeri Kasim Paze. Sem se je skrila orientalska čustvenost, tu je dobila pravico do razmaha. Vsa ulica je ena sama javna hiša. Ženske se ne skrivajo v hiše, marveč stoje na pragu, vise na oknih, vzbujajo pozornost z vsemi pripomočki svoje profesionalne koketerije. Nekatere hiše ti dajejo predstavo bizantinskih lupanarjev. Plavolaske in črnolaske bele polti so pomešane z mulatkami, Arabke kavine barve, čvrstih, napetih prsi, so sosede črnkam, katerih viseče grudi in debele ustnice vzbujajo baudelairsko vizijo eksotičnih dežel pod vročim tropskim soncem.

Nič ni kurioznejšega, kakor pogled na to ulico, kjer se ob belem dnevu iztezajo z vseh strani gole ženske roke. V nekaterih vežah kuhajo stare zvodnice črno kavo. Skozi napol odprta vrata lahko pokukaš v »salon«, kjer čaka klientela kakor pri brivcu. Od tam prihaja zvok orientalskih pesmi, melanholičnih in nič kaj primernih za to okolje. V vsem trepeče neka zlagana, v bistvu gorjupa veselost, ki ima v Ulici gostoljubja čisto poseben, pristno orientalski prizvok...

Bliža se polnoč: kmalu se bo treba posloviti od mesta, ki o njem slutim, da se bo težko zopet kdaj pojavilo na mojih poteh. Sprehajam se sam po širokem mostu, ki veže Stambul in Galato preko temne vode Zlatega roga. Na tem, skoraj 800 m dolgem mostu, ni trenutno nikogar razen mene in nekega pešca, ki prihaja z nasprotne strani. Noč je lepa, majniško topla, polna pritajenih šelestov in pozabljenih pravljic. Pred menoj so luči Galate in z druge strani luči Stambula, Zlati rog se vije na zahod in njegov temni pas tone v nočni neizvestnosti. V vodi Bospora odsevajo luči neštetihih ladij, na vzhodni strani se vidijo silhuete Uskü-dara: tam je že drugi kontinent, tam se začinja Azija.

Prihaja mi misel, da bi vsa doživetja tega mesta, ki je tolikokrat vznemirjalo moje sne, strnil v eno samo čustvo in mu dal en sam izraz. Zaman iščem besedo, ki ne bi bila vsakdanja in ki bi vendarle pela moji duši, kakor ji poje ta prelestna noč na Yeni Köprü, med lučmi dveh kontinentov, nad vodo, ki je zibala Konstantina in Justinijana, Julijana Apostato in slepega beneškega doža, križarskega roparja Enrica Dandola in toliko slavnih turških sultanov, vezirjev in paš. Kakšen klobčič človeških usod! Kako prazno je sedaj za vso to mrtvo slavo! Carigrad umira, toda za njegovo dolgo, počasno, morda stoletno agonijo že vstaja novo življenje in poganja popje novih lepote.

Nad starim Stambulom sveti lunin krajec. Nedaleč od njega je zvezda. — Ta nebesni grb Turške je eden zadnjih prizorov, ki sem jih doživel v tem mestu. Spremljal me je v tiho noč na vodah Marmarskega morja in še v čistem jutru ob Dardanelah ni izginila izpred duševnega pogleda ta simbolična podoba.

SIROMAKI

IGNAC KOPRIVEC

Dan se je nagibal že skoraj proti večeru. Prepelica je zapedpedikala v visoki travi, srake so zaregetale v vrhovih brestov, mlinar, ki je ležal ves dan v mlinu, je prišel zdaj, pred večerom, na spregled, zehal je, se čehljal po zaraščeni bradi in segal v dolge, od moke belkaste lase, se lecal in zvijal v križu ter se zdaj pa zdaj nagnil na stran, kakor bi ga lenoba hotela treščiti na tla in mu sestiti na prsi.

V vasi se je začul pok bičev. Odpirale so se lese. Skozi nje so prhnili najprej konji, potem pa goveja živina. Za njo so šle svinje. Krulile so, se suvale z rilci in se grizle. Za svinjami so prigagale gosi.

Jakob Koren in njegova žena sta peljala skozi vas poslednji voz ropotije, ki je predstavljala njuno premičnino. On je držal za oje, čez ramo pa je imel vrženo vrv, ki jo je pritrdil na opelj pri vozu, in je zanjo vlekel. Ona se je opirala z desno roko v ročico, pritiskala tovor naprej in se napenjala, da bi mož ne trpel preveč, na levici pa je držala otroka, Anko — pol leta staro dekle, ki se jima je slednjič vendar rodila, dasi sta čakala nanjo že pet let. Ljudje so trdili, da otroka ne bosta dočakala nikoli, zakaj so ženske, ki so se v mladosti pregrešile, pa jim ni dano roditi, in jalovost je lahko tudi v rodu.

»Se že selita?« ju je vprašal župnik, debel in rdeč gospod, ki se je prizibal po vasi.

Ustavila sta voz. Jakob je odvrzel vrv, potegnil z rokavom čez potno čelo, ona pa si je naglo obrisala usta v janko, stopila k župniku in mu poljubila roko.

»Da, velečastiti, selimo se,« je pojasnila, Jakob pa je dodal:

»Zadnji voz peljeva zdaj, in morava hiteti, če hočeva pripraviti bajto za noč.«

»Kak dan vaju obiščem,« je rekel župnik odhajaje, in ona je govorila za njim:

»Naj le pridejo, naj le pridejo, gospod, tam bo drugače kot je bilo tu!«

Zopet sta se vpregla in vlekla voz dalje, dokler ju ni ustavila čreda, ki se je pripodila z županovega dvorišča. Pred hlevi je naročal župan pastirju, kako naj pase. Onadva sta se poskušala skriti njegovim očem, ali sredi ceste se ni dalo. Zagledal ju je ter prišel na cesto. Razčeperil se je pred njima, pogledal Matildo, kakor bi trgal z nje obleko, in se prostaško režal. Stopil je k vozu, porožljaj z burklami, potem pa je spregovoril:

»Moram pogledati, če nista naložila česa mojega na voz. Dandanes ni poštenega človeka na svetu.«

»Kaj bi vam naj odnesla, gospodar?« je vprašal mirno Jakob, na glasu pa se mu je poznala jeza. »Razen peči niste imeli ničesar v viničariji, peč pa je lončarska, in bi je ne spravila na tak voz, četudi bi hotela. Siromaki smo, ali tatje nismo.«

»Ne, tatje nismo, da boste vedeli!« je siknila ona z razpaljenimi očmi. »Nismo več vaši viničarji, da bi se delali norca iz nas! Kdor ima svojo kočo, se ne pusti kar tako.«

»Saj res, zdaj sta posestnika! Skoraj bi pozabil. — No pa ne zamerita, posestnika, in srečno!« Smehljaje je odšel pred gumno, onadva pa sta

pihala od jeze, ampak kaj sta hotela, — župan je župan, župnik in vsa fara drži z njim. Potegnila sta voz naprej ter se zgubila v gozdu ob cesti za vasjo.

Jakob je stopal počasi. Bil je sklonjen globoko naprej, da mu je težko in krepko telo natezalo z enakomernimi sunki vlečno vrv. Mastni, kot kecmec lepljivi lasje, ki so bili brezbarvni kakor cestno blato, so se mu vesili izpod luknjičavega, zvonu podobnega klobuka doli na čelo in ušesa. Obraz, ki je bil poten, rdeč in umazan od prahu, je bil podolgovat, ličnice krepke, čelo pa široko in napeto. Ogenj, ki ga je imel sicer v očeh, sta ta hip zasenčila trud in vročina, ki sta mu legla na veke ter jih tiščala s svojo žgočo močjo drugo k drugi, da oči ni bilo mogoče videti. Pozvanjal je s telesom, si pljuval v roke ter si ovil časih vrv močnejše nanje. Tu in tam je dvignil glavo, se ozrl nazaj in rekel nji kako besedo, in ko mu je odgovorila, se je sklonil znova, potegnil krepkeje in jel razmišljati o svojem domu, v katerega se selijo.

Šest let sta bila viničarja v županovi bajti. Dal jima je prazno kočo, ogone na odslužek, dal pa jima je tudi drva, steljo za kravo in seno, da ga ni bilo treba kupovati. »Za denar človek malo dobi,« jima je pravil, in onadva sta ga ubogala, zakaj ni se dobro zameriti gospodarju. Če gospodar reče, da je tako bolje, je pač bolje, on že ve, viničar pa je viničar, ki se mu misli ne obračajo, kot bi se mu morale, da bi bilo prav.

Matilda je pregarala leto in zimo pri gospodarju. Nikoli ni nihče zahteval računa o delu in o danem, le za novo leto je župan navadno dejal: »Prihodnje leto pa bo tako, kot je bilo letos.« Prikimala sta, popila v njegovi krčmi steklenico vina in sta šla. Zunaj sta seveda stiskala pesti in klela. Ona je zvečer tudi jokala, ali to je minilo, bolečina se je polagoma unesla in delala sta, kakor bi bila z vsem zadovoljna.

Jakob je bil tesar. Med letom je hodil na delo v mesto. Štedil je, se ogibal krčem in družbe ter v šestih letih prihranil znesek, s katerim je kupil pod županovim gozdom, kake pol ure za vasjo, kos sveta, kjer si je postavil leseno hišo. Zunaj in znotraj jo je ometal z blatom, jo pobelil ter narisal nanjo vsakojake like, rdeč pas ob podstenu, nad vhodom pa božje oko, iz katerega so štrleli debeli zlati žarki, ki so segali skoraj do lemezov in lesene strehe. Streho je zbil za prvo silo iz desk, po mlačvi pa jo je nameraval pokriti s slamo. Na svislih je vžagal v deske tri srca, par zvezd, v sredini pa sveto ime — JHS in kelih s hostijo, da bi bil dom pod varstvom Boga Najvišjega. Dimnik, ki je segal skoraj meter nad sleme, je bil lončen in rdeč. Kakor mušnica med užitnimi gobami se je dvigal iznad sivkastega lesenega ostrešja, in luknje, ki so bile obrnjene na vse štiri strani neba, so bile videti kakor očesca, ki pazijo, kaj se godi po svetu.

V zimi je moral delati pri gospodarju tudi Jakob. Bil je drvar, hlapec, sluga na občini, in je moral prijeti za vse, kar so mu ukazali. To ga je bolelo, zakaj bil je dober tesar, s katerim so celo delovodje v mestu postopali prijazno. Jezil se je na tihem in težko čakal dneva, ko se bo lahko vselil v svojo hišo, in bo lahko povedal županu, kar mu gre. Ko jima je prejle brskal po vozu, in se jim smejal, je imel že na jeziku zbadljivo besedo, ali ni je mogel izgovoriti, dejal si je, da še pride pripravnejši čas. Samo da imata hišo, da sta v svojem, vse drugo bo prišlo samo od sebe.

Matilda je gledala v tla. Upala je, da se bo izselila iz bajte, ne da bi se srečala z županom, toda kakor bi ga vrag prinesel, se ji je pojavil pred očmi prav zdaj pri zadnjem vozu. Hotela mu je pljuniti v obraz, mu izpraskati tiste prostaške oči, ali bala se je, da bi Jakob česa ne izvedel, kajti potem bi se začeli v zakonu prepiri, ker bi gotovo ne verjel, da ni sama kriva, — da se ga ni mogla ubraniti.

Prvič jo je vzel pred štirimi leti. Ob košnji je bilo. — Deseti dan so že spravljali seno, da so ga bili seniki polni, ter so ga natlačili celo že v parme, in so napravili iz njega kopice. Kakor živali, za katerimi stojijo z biči, so se vlačili spravljachi po travnikih, raztresali senene navlje in plasti pokošene trave ter nalagali suho seno na vozove, ga vozili domov, ga tlačili v taki vročini in prahu, da sta jim pot in nesnaga grizla kožo, trgala obleko in sesala moč iz teles, da so postajala suha. Voljo jim je izčrpala vročina, ubila pa jim jo je tudi obilna pijača, brez katere spravljachi ne morejo na travnike. Mišice so sicer postale trde, ali gibale so se okorno in nerodno. Držale so, ko so se česa oprijele, toda bilo je treba volje in pa izpodbude od drugod, da so prijele.

Ob desetih zvečer so spravljachi navadno večerjali ter se spravili domov.

Tak večer, ko je bila Matilda zbita in izgarana, da bi se zgrudila sredi ceste in bi spala, se je zgodilo. Jakob ji je bil tisti dan pisal. Bilo je menda dve leti po njuni poroki, in čutila sta drug za drugega še toliko toplote, da bi se ne dalo povedati. Razstane in Jakobovo dolgo bivanje v mestu sta njena čustva še povečala. Ko je prečitala pismo, pokaplano od sveče in napisano s tintnim svinčnikom, jo je zagrabilo nekaj tako silnega, mehkega in omamnega, da je poiskala kos papirja ter mu napisala, kako ga ima rada, kako trpi in ga čaka, zakaj zdaj je lepo. Vse je tako mlado. Listje je doraslo; cvetje je odpadlo in se kaže že tu pa tam drobreno sadje. Črešnje zorijo in rane hruške postajajo debele, še tri štiri tedne in zrele bodo. Ščurke iz bajte je pregnala, v sosedov jagned je udarila strela in Logarjev Vinc je umrl. Najbrž pride za dva dni ali kaj, da bo videl mladega telička, ki ga je pred tednom povrgla krava, pa tudi piščeta so se že izlegla in mlade mačke naglo rasejo. Naj pride, ker je tako sama... Nekdo je potrkal na okno. Skočila je pokonci od strahu, zakaj bila je tako zamaknjena v pismo, da ni vedela, kje je. Zopet je potrkalo in med okenskimi križi se je prikazal gospodar. V kleti, kamor so vodila vrata iz prikleta, preko katerega je bil vhod v njeno sobo, je hranil žganje, in dejal je, da ga potrebuje za kosce, ker pa je pozabil ključ doma, je prisiljen prositi njo, da mu odpre. Naj mu ne zameri, če prihaja tako pozno, saj je videla, da ni imel prej časa.

Dolgo se je branila. Slutila je, da ni prišel radi žganja, zakaj že več mesecev je čutila na sebi njegove žgoče poglede. Stala je za mizo in razmišljala, kako bi ga odpravila, da bi ne bil užaljen in bi ji ne odpovedal bajte, on pa je stopical po podstenu, pritisnil zdaj zdaj na kljuko in gledal doli proti vasi, če bi se kdo ne prikazal na cesti. Dolgo je že iskal prilike, da bi bil z Matildo sam. Bila je čvrsta v bokih, polnih grudi in ne preveč mesnata, toda krepka in zastavna ter skoraj lepa na pogled. Oči je imela velike in temno sive; če ni bila utrujena, so bile jasne in čiste kakor studenec za vasjo. Noge je imela krepke in ko se ji je veter opiral v janke, ter ji jih tiščal nanje, je gospodar z naslado opazoval njena močna bedra, ki so se napenjala v delu, in tako mu je bilo, da bi jo zagrabil kar vpricho vseh ostalih in si jo vzel.

Pogledal je znova v bajto. Matilda je sedela za mizo. Tiščala si je glavo med pesti in gledala na papir pred seboj. Ko pa je začutila na sebi njegov pogled, je zasukala glavo, se nagnila nekoliko naprej, da so se ji obilne prsi potresle. Zagledala se je v okno. — Srce mu je zastalo od poželjenja. Tolste roke so se mu tresle in mesnata usta so drhtela, da so se mu redke, kratko pristrižene ščetinaste brke zapikovale v spodnjo ustnico, ribji očesci, kalni in od vina nestalni pa sta švigali semtertja in begali po nji od glave do nog.

»Odpri, pravim!« je zarežal grobo. »Gospodar bo vendar smel v svojo hišo!« — Jezno je potrkal po oknu in ona se je dvignila ter mu odprla. Pramen svetlobe, ki jo je izžarevala luč na mizi, je padal na njiju v priklet. On je stal pred njo trepetaje, ona pa si je vlekla na nedra robec, ki si ga je vrgla čez ramo, in ga gledala. Porinil ji je v roko bankovec, ki je zašumel. »Samo enkrat, Matilda!« je jeknil, jo zagrabil za roko ter ji jo strgal z grudi. Pritisnil je glavo nanje in jo objel okrog bokov. — Sunila ga je od sebe, da je treščil v vrata. Ujel jo je vnovič za roke, jih zavil, da so ji kosti zapraščale. Kriknila je od bolečine ter se sesedla na ilovnata tla, on pa je zapahnil vrata. Pljunila mu je v obraz, toliko moči je še imela, potem se je onesvestila. Ko se je zbudila, ga že ni bilo več pri nji. Vstala je. Na tleh je zagledala stotak. Stopila je k luči in ga sežgala. Zapečatila je pismo in legla v posteljo, zjutraj pa je zopet spravljala seno pri županu. Ogovarjal jo je, kakor doslej, in se delal kot bi se ne bilo zgodilo ničesar. V mislih ga je preklinjala, pred ljudmi pa je morala biti z njim prijazna.

Od tistega večera jo je pustil dolgo pri miru, ampak za zmerom ne. Časi se mu je ubranila, časih pa je podlegla njegovi nasilnosti. O, ko bi Jakob vedel! — Ko bi si dal dopovedati in bi ne krivil nje! — Povedala bi mu vse, da bi se sprostila bolečine, ki ji je razjedala srce.

Prišla sta pred kočo. Dolga senca hriba je počivala nad dolinico, oklepala vase potoček in travnike ter ozare njiv na drugi strani.

Jakob je odvrigel vrv in začel raztovarjati voz. Odlagal je lončene kropnice, lonce, ponvice, skledje, kuhlje, burkle in loparje, ona pa je vse to nosila počasi v kuhinjo, dokler voz ni bil prazen. Porinila sta ga v šupo, se postavila drug ob drugem pred bajto in jo opazovala. »Lepa je!« je odločil on, in ona je prikimala, si popravila otroka na roki ter šla z njim krog hiše. Jakob ji je sledil. Gledala sta okna, ki so bila velika in lepá. Na sobi sta bili dve, na kuhinji eno, krava je imela eno, svinja pa dve, ampak manjši in obrnjeni počez. Pogledala sta še doli proti vasi, in pa na travnike pod seboj.

Streha cerkvenega stolpa je žarela v zahajajočem soncu. Odbijala je sončne žarke kakor zrcalo, da so se prelivali gori in doli po nji, se časih zalesketali spodaj na kapu, kjer so zaplesali po pločevini in zdrveli gori do vrha, tam pa so se zgubili na jabolku in križu. Župnišče je bilo že v senci. Županovo hišo, ki je bila največja v vasi, je osvetljevalo sonce, sicer samo gori po strehi, ali vendar je Matildo ujezilo. »Kakor bi vrag bogati imel tudi do sonca več pravice kot mi,« je pomislila.

Vas je ležala v polkrogu, na vzhodni strani cerkve, pred njo pa se je vila cesta, ki se je kak streljaj od cerkve zaobrnila tudi proti vzhodu. Na zapadni strani ceste ni bilo veliko hiš. Tu in tam se je katera tiščala zemlje, na vzhodu pa jih je bilo nagnetenih skupaj toliko, da se od daleč skoraj niso dale razločiti. Med kočami so tu pa tam vodili jamasti kolniki,

ki so jih pred glavno cesto zapirale lese, nekatere zbite iz desk, druge pa pletene iz vrbovih vej. Pešpoti so zapirali plotovi, ki so omejevali posamezne grunte, ločili soseda od soseda in služili tudi za okole svinjam in teletom, ko jih pastirji niso vzeli s seboj na pašo. Ti plotovi so bili prepredeni med hrami, kakor bi bila zarisana po mejah kmetij debela črna črta. Tu je bila iz katerega iztrgana planka, ki so jo rabili ponoči fantje, drugje so zopet svinje polomile suho, leta in leta staro vrbovo šibje, napravile skozi plot luknjo ter odšle k sosedu. Pešpoti, ki so vodile med hrami, so bile v plotove zarisane s prelazi. V tla so bili zabiti štirje količi, na njih pa je ležala ozka deska, na katero je bilo treba stopiti ter se povzpeti čez prelaz. Na severovzhodni strani se je, par sto korakov za vasjo, začel dvigati nad zemljo hrib. Bil je zasajen z vinsko trto, na grebenu pa je nosil bele zidanice s prešami in kletmi za vino. Vinogradi so bili skrbno obdelani. Kolje je stalo navpično, rjave, stare ter sveže zelene rozge so bile privezane nanj s slamo ali z rafijo, in videla sta, da je hodil med zasadi tu pa tam viničar, trebil s trte mladike, ki so rozgi v škodo, in jih metal po gorici.

Pobočje hriba je oklepala senca, druga polovica pa je bila še osvetljena od sonca. Snažno pobeljeni hrami so se svetili v soncu, rdeči in črni pasovi nad podstenji so bili videti, kakor bi ležala na steni tenja, bili so tu in tam izključvani od kokošjih kljunov, da so se videle pod vrhnjo barvo pisane plasti beleža, ki so se dale luščiti druga od druge. Sredi nekaterih goric je molel iz zemlje visoko v zrak debel drog, na katerega so vodili močni hrastovi klini. Nanj so natakneli v jeseni klopotec, ki je naznanjal zorenje grozdja. Pred zidanicami se je videl tu pa tam kak sod, ki ga je viničar zamakal, po sepih pa so brskale kokoši, se valjale v prahu in otresale perje. Pod nekaterimi zidanicami se je sredi gorice pasla koza. Brezbrižno je trgala travo, pogledovala s svojimi rdečkastimi očmi proti kočam, meketala ter natezala vrv, s katero je bila privezana na smrekov količek, ki je bil zabit v zemljo, ali pa je plesala krog količka, dvigala glavo in migala z repom gori in doli, kakor bi hotela pokazati gospodarju, da je sita in želi od tam; ko pa ni bilo nikogar ponjo, marveč se je ob nji le časih ustavil maček, jo radovedno opazoval, se umival s taco po glavi, nato pa poskočil in se skril v gorico, je pričela trgati travo znova, dokler ni prišel odkod kak otrok, ki jo je odvezal, se ji ulegel na suho hrbtišče, da ji je skoraj zaškripalo, in oddirjal z njo proti hlevu.

Na južni strani vasi so ležala polja. Zelene ozare so se vlekle med njivami. Služile so za obračanje živine pri oranju in pa za mejo. Vzporedno z ogoni so bile med njivami sosedov ozke grive, sredi katerih so se videli kameniti in leseni mejniki, ob teh pa so stale blagoslovljene šibe, če jih niso zasadili na slog ali ogon.

Mlado žito se je pripravljalo k ženitvi. Odpiralo je cvetove in jih obračalo vetru naproti, kakor bi ga prosilo, naj jih poljubi s svojim očetovskim poljubom, da bodo oplojeni in zmožni roditi. Rženo klasje se je jelo pripogibati navzdol. Dolgo, sivkasto zeleno resje je trepetalo od utripov življenja; bilke so zanihale, ko je potegnil čez njivo veter. Kakor drobceni, fini valovi je letelo preko žita, se pretakalo po ogonih, skakalo z njive na njivo, dokler se stebila niso umirila. Krompirjeve

mladike so se dvigale že precej nad zemljo. Zeleno perje koruze, ki se je pričenjalo zaokroževati v loke, je ščegetalo sončnične rastline in se sovražno zapletalo v fižolove žmice, ki so se jeli navijati na prekle. Sredi njiv je še tu in tam stal slamnat mož. Klobuk je imel postrani in šop slame mu je gledal zadaj iz hlač. Zimski ječmen je že odcvetel. Klasje se mu je začelo debeliti. Priklanjalo se je naravi, jo častilo ter ji tiho šepetalo zahvalno molitev, med njim pa se je majalo cvetje plevela. Modri tuljčki slaka so trobili na vse strani, koper je pozibaval svoje bele cvetove in one neštete pritlične rastlinice so oslanjale svoje cvetove na noge ječmena, mu gladile prizemni del stebela s svojimi zaljubljenimi prsti, kakor bi hotele, da jih dvigne kvišku, soncu naproti.

Na zahodni strani vasi so bili pašniki, gmajna so jih imenovali. Bili so ograjeni z visokim plotom, po dolgem in počez pa so bili prepreženi z jarki, iz katerih je živina pila. Sredi pašnikov je bilo močvirje. Kot človek visok trstikovec je poganjal iz njega. Ko se je posušil, so ga rezali otroci ter si delali iz njega orglice, s katerimi so strašili mlada teleta in žrebičke. Rezilasti listi rogoza so trepetali in spreminjali barvo; globlje proti sredini močvirja je šuštel sitovec, ob kraju pa je cvetela povodna perunika. Dalje doli od pašnikov in proti severu, pod kočo Korenovih, so se razprostirali obsežni travniki. Trava je naravnost koprnela po koscih in mladih spravljacih, in že je tu pa tam hodil po travnikih kmet, tlačil med svojim in sosedovim mejo ter razmišljal, za kdaj bi bilo dobro naprositi kosce.

»Lepo se vidi od tod,« je spregovorila Matilda. »Le dolgčas mi bo v taki samoti, tako daleč od ljudi.«

Nasmehnil se je in jo pogledal. »Dolgčas? — Norček! — Letos ne grem na delo, pa se boš že privadila,« ji je odvrnil in hvaležna mu je bila za besede.

»Odloži vendar otroka, Matilda! — Saj te mora že boleti roka.«

Stopila sta v hišo. Matilda je položila Anko v majhne nečke, kamor je vrgla najprej par plenice, narejenih iz starih jank, ki niso bile več za rabo. Sedla sta za mizo. Molčala sta in razmišljala vsak svoje. On je bobnal s prsti po mizi, ona pa je zibala otroka, da bi zaspal.

»Še otrok je vesel novega doma,« mu je šepnila ter ga sunila s komolcem. Nasmehnil se je in pogledal Anko. Velike, radovedne oči so ji begale po sobi, se zdaj pa zdaj pomudile nekoliko dalje na sliki Matere božje, na angelu varuhu ali na svetem Jožefu. Vlekla jih je po sveže otesanem tramovju, se zdaj pa zdaj nasmehnila, zakrtila s rokami ter se zganila z vsem telesom; pohrkavala je, si predla in godla ter obračala glavo na vse strani, da bi si ogledala kočo do podrobnosti.

»Pametna bo,« je dahnila Matilda. »Le glej, kako ti pase oči po vsem v sobi.«

Prikimal je in segel z roko na dekletova prsa. Ustrašila se je njegovega dotika, tako je bila zamaknjena v izpremembo krog sebe. Ko pa ga je spoznala, se mu je zasmejala na vsa usta, pobrcala je z nogami in zažvrgolela tako radostno, da jo je dvignil k sebi, jo poččegetal z brki po obrazu, potem pa jo je položil nazaj v nečke. Odšla sta na delo. On je spustil v gozd kravo, jo privezal z vrvjo, ki jo je imela ovito krog rogov, za nogo, da ni mogla bezljati. Matilda pa je šla po pičo za svinjo. Par

rokovati detelje je hotela natrgati na kaki njivi, ob jarku pod gozdom pa je vedela za mlečec, ki ga je svinja rada jedla.

Zvečer sta zgodaj legla, ali zaspati nista mogla. Dolgo v noč sta se pogovarjala, delala načrte za bodočnost in on ji je pravil, kako bo dokupil to in ono: njivico, travnik in morda še celo gozd, da jim ne bo treba za vsako malenkost na delo h kmetu.

Zunaj so peli čuki. Zdaj pa zdaj se je zaletel v steno netopir. Ni bil vaje bajte v tej puščobi in belina sten ga je prevarila, zacvilil je, kakor bi zaškripal z zobmi, in odletel dalje. Časih se je zasvetila pred oknom kresnica. Mesec je osvetljeval vas. Dolga senca zvonika je ležala na župnišču, ga temnila ter ga delala čudnega: odvratnega in grdega. Stožčasta tenja jagneda, ki je stal pred cerkvijo, pa je ležala na zvoniku ter lezla preko njega kakor se je pomikal mesec.

Na nebu so tu in tam plavali oblaki. Mesec se je jezno zaletaval vanje, jih prebadal, se skrival pod njimi, se zdaj pa zdaj za hip zasvetil izpod njih, potem pa se je zopet skril.

Noč je bila tiha in mirna, le tu pa tam je zalajal pes, časih pa se je začul tudi osameli vrisk vasovalca, ki je šel k dekletu. Iz gozdov je dišalo. Med starim drevjem se je časih čulo, kakor bi počila veja.

Bil je gorak večer in Matildi je bilo nekoliko vroče. Od Jakoba je prihajala taka vročina, da se bogu smili, postelja pa ni bila toliko široka, da bi se lahko odmaknila od njega. Odgrnila se je, potegnila rjuho tudi z njega ter ga opazovala, kako je spal. Ležal je na levi strani. Pod glavo si je bil podložil dlan, ki pa se mu je sčasoma potegnila izpod nje ter obležala razprta na vzglavju. Pogled ji je obstal na nji. Kot podplat trda koža je bila pod členki prstov temnejša in debelejša. Dlan je bila velika, lopatasta in krepka; prsti so bili videti kot nekoliko ukrivljeni hrastovi klini, od zapestja dalje pa so mu po roki rasle svetle kocine. Zdaj pa zdaj je odprl usta, pomigal z brki, zasmrčal glasneje in pobrcal z nogami. Dolgo ga je gledala in lep se ji je zdel, korenjaški ter vreden njene ljubezni. Nasmehnila se je od zadovoljstva. Ko pa se je spomnila dogodkov z županom, ji je grenkoba zajela srce, solze so ji prišle v oči in razjokala se je nad svojo nesrečo, ki ji ne dá, da bi se veselila novega doma, kakor bi se ga lahko, ko bi ne bilo onih temnih madežev na nji. Hotela se je tolažiti in se spomnila besed, ki ji jih je rekel župnik, ko mu je pri spovedi razložila greh. »Trpi in prepusti vse Bogu. On bo že obrnil, kakor je dobro in prav, in poplačal te bo za trpljenje. Sčasoma boš že pozabila.« Ampak človek trpi in trpi, kakor zemlja, tlači vase grenkost, ki ga je zajela, ali ne da se skriti. V samotnih urah prileze na dan, muči človeka in se norčuje iz njega, kakor bi ne smel imeti ene same mirne minute. Matilda je čutila to. Greh, ki ga je zatajila pred možem, jo je mučil ponoči, stiskal ji je srce, da je ječala od bolečine, in ležal je na nji težak kakor gora. Velikokrat se je dvignila z ležišča in hotela zbuditi moža, da bi mu razkrila vse, toda ko se je spomnila otroka, ko si je priklicala pred oči poplah in zgrožitev, s katerima bi sprejel vest, se je vrgla znova na ležišče, si stisnila močni kiti las na obraz in ju močila s solzami dolgo, dolgo.

Zjutraj jo je vzdrnilo zvonenje. Vstala je, si nataknila rokavce in janko, si vrgla čez pleča volneni robec ter stopila iz hiše.

Na nebu so ugašale zvezde. Baržunasto mehka modrina ozračja je bledela, nanjo je legala siva temota, ki je lila na zemljo ter jo za trenutek pomračila. Nato se je gori, na vrhu neba, nekaj rahlo zasvetlikalo, temina se je jela razvlačevati. Drobne bele meglice so legale v rosno travo, se vlačile po travnikih ter jih delale podobne reki.

V gozdu se je vzdramil ptič. Poskočil je na veji, odprl kljun in zažvrgoel. — Kakor na povelje so se mu odzvali pevci od vseh strani... Gozd je vstal... Kakor da je zaigralo v njem, je bilo čuti: strune so brnele, peresa so drhtela in listje je spuščalo s sebe rosne kaplje, ki so drsele po njem niže in niže, šumotale med njim rahlo, komaj zaznavno, in se spuščale druga za drugo na zemljo. Oddaljeni grmi, ki so bili videti kakor temne pošasti, so začeli dobivati pravo podobo. Tu in tam je preskočila vejo veriverica, začimihala je, sedla na zadnje noge in se razgledovala po svežem jutru.

Matilda je sedla na prag, si podprla glavo s pestjo ter poslušala ptičji koncert. Tako se je zamaknila v to lepoto, da ni niti čutila Jakoba, ki je sedel k nji. Podzavestno se je stisnila k njemu. Dala mu je roko na ramo, ga stisnila k sebi, glavo pa mu je naslonila na prsi. Tako objeta sta gledala rojstvo jutra.

Mrak se je razpršil. Nad vzhodom so zaplesali ognjeni žarki, ki so postajali močnejši in močnejši, dokler niso pozlatili vsega neba nad seboj. Od daleč se je čul klokok vode in mlinska kolesa na Pesnici so škripala; lopate so se pogrezale v razpenjeno vodo, jo nosile krog kolesa ter škropile z njo po mlinu. Po kočah je vstalo življenje... Iz dimnikov se je pričelo kaditi in viničarji so se pokazali pred hrami; zehali so, se pretezali in gledali za delom. Nekje daleč so zapeli kosci in čulo se je klepanje kos. Življenje v gozdu je postajalo vse glasnejše. Že se je pripodila od nekod lastovica. Na vasi so se oglasili klici, na vzhodu pa se je prikazalo sonce, najprej samo košček, kakor bi pokazal kdo zlat obod, potem pa je lezlo višje in višje ter se smejal stvarjem božjim, ki so pozdravljale njegovo rojstvo. Pastirji so zaukali... Pokali so z biči, se klicali med seboj in kričali nad živino. S kurnikov so zletavale kokoši... Spodaj jih je čakal petelin. Vsaki je zagodrnjal pozdrav, pocepetaval krog nje in ji naročal to in ono... Streljaj od koč se je ustavil zajec. Čepel je na zadnjih nogah in jo opazoval; migal je z ušesi in vohal na vse strani, potem pa se je spustil v dolino.

Še nekoliko sta posedela, potem sta vstala. Pogledala sta se z iskrecimi očmi in istočasno sta dejala: »Lepo je tu! — Daleč se vidi!« in odhitela na delo. On se je lotil klepanja kose, ki jo je pozneje nasadil na ratišče, ona pa je odšla v kuhinjo. Vmes je skočila še k otroku, mu dala prsi, in ko se je napil, ga je odložila ter šla po poslu.

Svinja v svinjaku je rjula, se zaletavala v smrekova bruna, zasajala vanje svoje ostre čekane, treskala z glavo v vrata in v krovno veko ter se vrtela sem in tja, kakor bi zblaznela. Matilda si je zataknila janko za pas, vrgla v škap kuhljo reje, nalila nanjo vode ter ji dolila lonc kislega mleka in sirotke, nato pa je vse skupaj odnesla svinji. Matilda jo je opazovala. Gladila jo je po vratu in govorila z njo:

»Le jej, puhica, le jej! Zdaj smo na svojem... Ne bo ti sile.«

Svinja je dvignila rilec in jo pogledala, zanihala je z ušesi, kakor bi ji ne bilo všeč, da jo moti, potem pa je jedla dalje. Matilda je zaprla

veko ter odšla. Ozrla se je med potjo doli na travnik, kjer sta imela zasluženno krmo. Zagledala je Jakoba, kako je stal razkoračen med dvema plastoma, mahal enakomerno s koso, ki je tu pa tam pogledala izpod plasta, se zaiskrila ter se zopet zagrizla v travo. Žvižgal si je.

»Čuješ?« je zaklicala.

Ustavil se je, dvignil koso, jo obrisal z rokavotjo sveže trave in vprašal:

»Kaj je?«

»Reže?« je vprašala.

»Reže, in lepa je, lepša kot sva jo imela na županovem!«

Potegnil je iz voderja kamen ter začel brusiti, ona pa je odšla v kuhinjo. Šlo ji je na smeh... Vse se ji je to jutro zdelo tako lepo, praznično in umito, kakor bi se prerodilo. Ni bilo več tiste teže v hramu, ki jo je čutila v viničariji, ne smradu po miših in trohnobi, in ni se ji bilo treba bati, da bo stopil čez prag župan, jo zbudel s kako besedo ter odšel v klet.

Zazvonilo je k šesti maši. Stopila je na podstenje in pogledala proti vasi. Tu in tam je šla po cesti dekla v belih rokavcih in s praznično janko na sebi. Na glavi je nesla jerbas jestvin za kosce, v roki pa putrih vina, in tudi Matilda je pripravila canjo, dala vanjo zajtrk za Jakoba, da bi mu ga zanesla. Lahko bi sicer stopil v hram, ali lepše je tako zunaj pozajtrkovati na vlažnem travniku ter poslušati od vseh strani pedpedikanje prepelic, čvrčanje mrčesa, ki se drami, in se otepati kobilic, ki skačejo v skledo. Pokrila je canjo z belo ruto in hotela iti... Na pragu se je pokazal župan. Režal se je, si ogledoval kočjo in njo, zamajal duri, da so tečaji zaškripali in rekel:

»Danes pridi k nam na travnike! Še nista vsega odslužila. Kako pa sta si uredila v koči?« Hotel je stopiti čez prag.

Ona je pobledele, canja ji je zletela z roke, skleda se je razbila in juha se je razlila po prikletu. Pobesila je oči in bolečina jo je stisnila za srce. Vse, kar je morala pretrpeti radi njega, ji je šinilo skozi misli, in ko je videla, da se ji bliža, se je vzravnala, dvignila roko in mu pokazala skozi vrata.

»Ne drznite si stopiti v to hišo!« je zakričala in oči so se ji zabliskale. »Tu nimate nikake pravice! Ven pravim!«

Bedasto se je režal in se umikal, ko pa je stopil pod kap, je dejal zasmehljivo:

»No, če si se tako spremenila, pa nekaj časa ne pridem. Ko boš sama, pa si me boš zaželela.« Smehljaje se je skrnil v gozd.

Gledala je za njim. Ko je izginil med drevjem, jo je zagrabil jok. Vrgla se je na vrečo žita, ki je stala v prikletu. Dolgo je slonela na nji in vsa zadržana žalost zadnjih dni je udarila iz nje. Tulila je, se zvijala od trpljenja in tolkla z glavo po steni... Anka je zavekala. Obrisala si je oči ter stopila k nji, jo potolažila, potem pa je skuhala za moža svež zajtrk in mu ga zanesla.

Sedla sta v travo. On se je pokrižal in zajel, ona pa ga je molče opazovala. Teknilo mu je. Škrobotal je z žlico po skledi in govoril o košnji, o gospodarstvu in o vsem mogočem. Matilda mu je pritrjevala in se izogibala srečanja z njegovim pogledom, naenkrat je pa nehal jesti. — Dvignil je žlico ter pokazal z njo proti gozdu. Pogledala je tja. Na štoru posekane smreke je sedel župan ter ju gledal. Čutila sta na sebi

njegov prostaški pogled in zbolel ju je huje kot kadar koli. Obrnila sta se, da bi ga ne videla. »Kakor bi siromak še v svoji hiši ne bil sam svoj,« je spregovoril Jakob; ona pa je molčala. Vstala je, zložila posodo v canjo in odšla proti domu, potrta, kakor bi se nenadoma razblinila vsa lepota, ki ji jo je prinesla lastna bajta. Zaprla je prikletna vrata, se naslonila v kuhinji na burkle in med vzdihom so ji ušle besede:

»Kristus, da za siromaka ni pravice! — Molčati mora in trpeti, kakor bi ne bil človek...«

DELO ZA ZABAVO

WINSTON CHURCHILL

Ljudem, ki morajo neprestano nositi velike odgovornosti in vršiti težavne posle, svetujejo najrazličnejše pripomočke proti duševnim nadlogam in preutrujenju. Nekateri jim svetujejo gibanje, drugi pa počitek, ti spet potovanje oni mirovanje. Ta hvali samoto, drugi zabavanje. Nedvomno je vse to važno le glede na poedinega človeka, ali vsi ti pripomočki imajo vendar nekaj skupnega, in to je sprememba.

V spremembi je vse. Obrabiš si del duha, ker ga neprestano zaposluješ in utrujaš, prav kakor si obrabiš suknjo na komolecu. Vendar je razlika med živimi možganskimi celicami in med mrtvimi stvarmi. Komolca na suknji ne popraviš tako, da se drgneš po rokavu ali po rami, utrujeni del duha pa si odpočiješ ne le z oddihom, marveč tudi tako, da zaposliš nove dele duha. Ni dovolj, da pogasiš luči, ki se poigravajo na stvareh, katerim posvečaš največje zanimanje. Osvetliti ti morajo tudi druge stvari in obuditi nova zanimanja. Nič ti ne pomaga, če praviš utrujenim »duševnim mišicam« (če že smemo skovati takšen izraz): »Dam vam počitka in miru«, »na dolg izprehod pojdem«, ali pa: »Legel bom in ne bom nič mislil.« Duh ti je še kljub temu razgiban. Če je meril in ugibal, ti bo še dalje meril in tehtal, če se je vznemirjal, se bo še naprej vznemirjal. Samo če oživiš in razgibaš nove možganske celice, samo če zavladajo na nebu nove zvezde, si oddahneš, se odpočiješ in osvežiš.

Darovit ameriški psiholog je dejal: »Duševni nemir je čustven krč. Duh ti zgrabi nekaj, česar več ne izpusti.« Potlej je torej odveč prerekati se s svojim duhom, zakaj čim močnejšo voljo imaš, tem brezupneje je to početje. V ta krčeviti objem lahko le polagoma vtihotapiš nekaj novega in če je to novo skrbno izbrano in je v dosegu luči, ki ti osvetljuje druga zanimanja, potlej ta stari, krčeviti prijem popusti in prične se obnavljanje in okrevanje.

Kultiviranje konjička v novi obliki zanimanja je po tem takem za človeka javnosti nad vse važna politika. Toda tega kultiviranja ne moremo začeti v enem dnevu in kar na ukaz volje. Rast novih duševnih zanimanj terja veliko časa. Seme za to rast si moramo skrbno izbrati in pasti mora na plodna tla. Treba ga je marljivo negovati, če hočemo biti deležni njegovih poživljajočih sadov.

Če hočemo biti res zdravi in zadovoljni, moramo imeti vsaj dva ali tri konjičke, tri različne in resnične strasti. Zaman začennaš pozno in si praviš: »Ukvarjal se bom s tem in s tem.« Tak poizkus ti le brani, da bi v polni meri razvil svoje sile. Lahko si pridobiš veliko znanja o stvareh,

ki niso povezane s tvojim vsakdanjim početjem, a boš imel kljub temu kaj malo koristi in utehe od tega. Ne smeš delati samo tistega, kar ti je všeč, vzljubiti moraš tisto, kar delaš. Na splošno lahko delimo človeška bitja na tri različne vrste. V prvo vrsto sodijo tisti, ki delajo do smrti, v drugo tisti, ki se vbadajo in vznemirjajo do smrti, v tretjo pa ljudje, ki se dolgočasijo do smrti. Kakšen smisel pa ima, če ročnemu delavcu, ki ves teden gara v potu svojega obraza, damo priliko, da v nedeljo popoldne igra žogomet ali žogobrc. Prav tako nespametno bi bilo svetovati politiku, umetniku ali trgovcu, ki je šest dni delal in skrbel, naj med nedeljskim počitkom dela in razmišlja o nevažnih stvareh.

Tistim nesrečnikom, ki si lahko kupijo vse, kar hočejo, ki lahko zadoste vsaki kaprici in lahko sežejo po vsem, kar si požeje, pa je vsako novo veselje in vsak nov dražljaj le nekakšno dodatno zadoščenje. Zaman drve od kraja do kraja, zaman skušajo z golim beganjem in šumom uiti maščevalnemu dolgočasju, ki jim je za petami. Njihovo edino upanje je pač kakršna koli disciplina.

Lahko bi še dodali, da se razumna, podjetna in koristna človeška bitja dele na dve vrsti, na tiste, ki jim je delo delo in zabava zabava, drugič pa na tiste, katerim je delo in zabava eno in isto. Prva vrsta je veliko pogostejša. Ti ljudje si najdejo plačilo za svoje delo. Dolge ure dela v uradu ali v tovarni jim dajejo ne le sredstva za obstoj, marveč vzbujajo v njih nenasitno željo po zabavi, če treba po najpreprostejši, najskromnejši zabavi. Tisti, ki jim je usoda bolj naklonjena, pa sodijo v drugo vrsto. Njihovo življenje je neko naravno soglasje. Njim delovne ure niso nikoli predolge. Sleherni dan jim je praznik, ob običajnih praznikih pa so le nejevoljni, ker jim ti samo prekinjajo delo, ki jih je povsem prevzelo. Toda obe ti vrsti ljudi občutita potrebo po novih izgledih, po spremembi ozračja in po drugačnih naporih. Nemara bo le res, da tisti, ki jim je delo le v zabavo, najbolj potrebujejo nečesa, kar bi jim za nekaj časa pregnalo iz glave to delo in to zabavo.

Najobičajnejša zabava je branje. Na tem prostranem in raznolikem območju si iščejo milijoni in milijoni duševnega zadovoljstva. Nobena stvar ti ne dela večje časti kakor knjižnica. »Nekaj knjig,« je dejal lord Morley, ki je mislil pri tem na nekaj manj od pet tisoč knjig, »ti daje občutek udobja in celo sreče«. Toda en sam dan, ki ga prebiješ v svoji knjižnici, pa naj bo še tako majhna, ti brz prežene vsa ta iluzorna in varljiva čustva. Ko paseš pogled po omari, segaš po knjigi za knjigo in motriš ves ta ogromni in neskončno raznoliki zaklad znanja, ki ga je nakopičilo in ohranilo človeštvo, ti tudi najrahljejši ponos prežene s tegob pomešano čustvo spoštovanja. Ko pregledujemo to mogočno vrsto modrijanov, svetnikov, zgodovinarjev, pesnikov in filozofov, katerih zakladov ne bomo nikoli utegnili občudovati, kaj še da bi jih uživali, nas globoko pretrese misel o kratkotrajnosti našega življenja.

Pomislimo le na vse čudovite zgodbe, ki so jih pripovedovali in jih mi ne bomo nikoli poznali. Pomislimo na vsa prodirna raziskovanja pomembnih stvari, ki jih mi ne bomo nikoli proučevali. Pomislimo na vse razveseljive in vznemirljive ideje, ki nikdar ne bodo naše. Pomislimo na vse mogočno delo, ki je bilo storjeno za nas, čigar sadov pa mi ne bomo želi. A v tej melanholiji je tudi nekaj tolažbe. Opojna otožnost tega pobožnega obupa se prepleta v nas s prijetnim občutkom neizogibne

odpovedi in z novo vnemo se predajamo laže pristopnim ničnostim življenja.

Kaj naj počnem z vsemi temi knjigami, bo vprašal kdo, in odgovor »Beri jih«, ga bo brž potolažil. A če jih ne utegnete brati, jih vsekakor vzemite v roke, igrajte se z njimi in pokukajte kdaj pa kdaj vanje. Berite jih pač tam, kjer se same odpro. Berite od tistega stavka dalje, na katerem vam obstane oko. Potlej berite druge stavke. Odpravite se na odkrivanje novih svetov in prisluhnite zvokom morij, ki jih ni na zemljevidu. Potem postavite knjige na polico in si jih uredite po lastnem načrtu, da boste vsaj vedeli, kje so, če že ne, kaj je v njih. Če vam ne morejo biti prijateljice, naj vam bodo vsaj znanke. Če že ne bodo posegle v vaše življenje, jim vsaj ne odrecite malo priznanja.

Ńapak je že v zgodnji mladosti brati preveč dobrih knjig. Nekdo mi je nekoč dejal, da je prebral vse, kar se mu zdi važno. Ko sem ga natančno pretipal, se je pokazalo, da je sicer veliko čital, a da je to branje zapustilo le malo sledov v njem. Kaj je razumel od vsega tega? Koliko knjig je prodrlo v njegovo duševno naravo? Koliko jih je prekoval na nakovalu svoje duše in jih uvrstil v zbirko bleščečega orožja, ki mu je vsak hip na razpolago?

Škoda zate, če se premlad lotiš kakšne knjige, kajti prvi vtis je odločilen in če je preslaboten ali prepovršen, bo za vselej ostal takšen. Poznejše poglobljanje v knjigo se bo odbilo od strjene površine tega prezgodnjega vtisa. Prav kakor morajo starci previdno zbirati hrano, morajo tudi mladi ljudje skrbno izbrati čtivo. Naj ne »jedo« preveč in naj dobro žvečijo.

Ker je sprememba glavni vir zabave, se torej precej bolj spočijemo in osvežimo, če beremo v tujem jeziku, se pravi v tistem, s katerim nimamo opravka v vsakdanjem delu. Zelo koristno je, če obvladaš kak tuj jezik, pa čeprav ga znaš še ravno toliko, da lahko z užitkom bereš v njem. Naši vzgojitelji se preveč trudijo, da bi naučili otroke kar največ tujih jezikov in jih zategadelj v nobenem ne izpopolnijo tako, da bi imeli od njega kakršne koli koristi ali zabavo. Mladenič se nauči še ravno toliko latinščine, da jo zamrzi, nič več grščine kakor je potrebuje za izpit in še ravno toliko nemščine, da lahko diplomira iz nje, v španščini in italijanščini pa ve ravno še povedati kaj je kaj. Nobenega jezika pa ne obvlada tako, da bi mu bili dostopni neizmerni zakladi vseh literatur.

Dobro in pametno izbirajte in odločite se samo za eno. Osredotočiti se na eno edino stvar. Ne ustavite se vse dokler ne jamete brati z resničnim užitkom. Branje v tujem jeziku vam spočije duševne mišice, ker vam novi poudarek idej in njihov novi miselni red močno poživlja duha. Že način govora draži k delovanju možganske celice in vam kar se da spočije tiste celice, ki so sicer najbolj zaposlene. Lahko si mislimo, kako rad bi v svojo zabavo igral na vijolino nekdo, ki mora za vsakdanji kruh vse življenje pihati v trobento. Tako je tudi z branjem v tujem jeziku.

Vendar ima branje in knjigoljubstvo velik nedostatek za človeka, ki dela z možgani, ker je preveč povezano z njegovim vsakdanjim početjem. Če hočemo vzpostaviti psihično ravnovesje, moramo poklicati na pomoč tiste dele duha, ki vodijo oko in roko. Mnogo ljudi se imenitno

zabava tako, da se poleg svojega poklica ukvarja še s kakšnim ročnim delom. Mizarstvo, kemija, vezanje knjig in celo zidarstvo nam spočijejo preutrujene možgane, če imamo kaj daru in veselja za takšno delo. Še najprej in najbolj pa si oddahneš, če v prostem času rišeš ali slikaš, se pravi, po možnosti gojiš vse slikarske panoge. Bil sem zelo srečen, ko sem že na stara leta ob prostem času mogel razviti v sebi čut in veselje do slikanja. Slikanje me je bodrilo v največjih preizkušnjah.

Slikanje je prijatelj, s katerim lahko prepotuješ velik del svoje življenjske poti.

Sčasom moraš opustiti vse težje športe in igre, kajti večji telesni napor te stanejo vedno hujše in trajnejše muje. Mišice ti popustijo, noge in roke ti oslabijo, mladostna in moška sila te pusti na cedilu. Toda slikanje je prijatelj, ki ne terja preveč in te ne navaja k utrudljivi vztrajnosti, ne uhaja ti, tudi če počasi napreduješ, in ti drži slikarsko platno kot zaslon proti zavistnim očem časa, proti neprijaznemu bližanju Starosti.

Srečni slikarji, kajti ti ne bodo osameli. Luč in barva, mir in upanje jim bodo drugovali vse do konca, skoraj do konca življenja.

Prevedel A. M.

HAJDUKI

LAMAR

Moji bratje,
junaki,
s povoji črnimi
poviti!
Balkan poje belogriv —
vstanite,
vstanite,
junaki!

Svoboda nam duš ne ogreva:
pijemo in pojemo neveseli,
v stare spletamo skrbi
stare pesmi bolgarske:
Šuma ti moja,
sestrica!

Listič zelen
bukov!
Črna je ptica zaplakala —
tisoč črnih vdovic!
Moji bratje,
junaki,
s povoji črnimi
poviti!
Balkan poje belogriv —
vstanite,
vstanite,
junaki!

Tabori so razburkali
Donavo —:
zamet je bil
punt
brezumen:
burja
in ogenj
in punt,
hajduki!

Star, osivel je Balkan,
ihtijo sirote nedorasle!
Verige in jarem raztrgamo
s kremenom in starimi puškami.
Žetev polegla je v polju,
a ni ga, ki bi jo žel.
Suša je zemljo razpokala
in joka za kruhom sirota.

Šuma ti moja,
sestrica!
Listič zelen
bukov!
Črna je ptica zaplakala —
tisoč črnih vdovic!

O TAKO IMENOVANI NESMRTNOSTI PESNIŠKEGA DELA

F. X. ŠALDA

F. X. Šalda, pisatelj, pesnik, esejist in kritik, je eden izmed največjih duhov češke literature. Esej »O tako imenovani nesmrtnosti pesniškega dela«, ki ga je posvetil svojemu bratu Alojziju kot nadaljevanje nekaterih njunih razgovorov, spada med njegova najznačilnejša dela. F. X. Šalda se je rodil 1867., umrl pa 1937.

Uvodna beseda

Ta študija vsebuje govor, ki sem ga imel 21. marca 1928 na povabilo g. dr. Tomaža Trnke na Masarykovem zavodu za ljudsko vzgojo v vrsti predavanj, posvečenih problemom tako imenovane nesmrtnosti. Povabilo mi je prišlo prav, ker mi je omogočilo strniti na majhen prostor izsledke dolgih izkušenj in dolgega razmišljanja.

Tu podajam tekst svojega govora, ki sem ga dopolnil z nekaterimi novimi izvajanji in marsikje izdelal do večje podrobnosti.

V tej študiji sem se trudil to silno težavno, a tudi silno važno, za človeka prav bistveno vprašanje, načeti tako, da bi ga lahko razumel in o njem razmišljal tudi preprosti človek. Čim dalje živim, tem bolj vidim, kako je vsa pedantičnost, ves lažistrokovni bizantinizem, vsa učenjaška aparaturna samo kulisa človeške udobnosti; za njo se najboljše skrivata polovična sposobnost in polovična nesposobnost, ki ne znata misliti do konca in iščeta dlake v jajcu tam, kjer je to najmanj na mestu.

Besede sem rabil drzno, včasih morda celo drastično, a upam, da tudi toplo, izrazito in strastno kakor stisk prijateljske roke; drugače so take izpovedi varanje odkritosrčnih duš, za katere mi je ravno največ. Pisal in govoril sem prav kakor živim in mislim. In nisem se ognil nobeni, tudi ne najbolj žgoči aktualnosti, ki spada k mojemu predmetu, marveč sem jo osvetlil s polno — do česar ima pravico i ona i jaz — s polno poldansko svetlobo svojega intelekta in svoje duše.

V Pragi, aprila 1928.

F. X. Š.

*Exegi monumentum aere perennius Regalique situ pyramidum altius
Quod non imber edax, non Aquilo impotens Possit diruere aut innumera-
bilis Annorum series et fuga temporum. Non omnis moriar, multaque
pars mei Vitabit Libitinam ...* Ti latinski verzi bi se glasili po naše nekako takole: Postavil sem spomenik, trdnejši od bronca, višji od kraljevske plesni piramid, ki ga ne more uničiti niti razjedajoči dež, niti besneči sever niti brezštevna vrsta let in časov tok. Ne bom ves umrl, velik del mene uide smrti ... Napisal jih je rimski pesnik Horac, katerega pre-

rokba o lastni nesmrtnosti se je v znatni meri izpolnila: čitajo ga še sedaj, seveda po veliki večini samo klasični filologi, kajti dvomim, da ima mnogo čitateljev-nelatincev na primer pri nas, kjer nam ga je vendar s svojim znamenitim prevodom nedavno nanovo ustvaril O. Jiráni. Ali zaradi tega majhnega zanimanja širokega občinstva bi se Horac, če bi živel, kaj lahko potolažil. Med svojimi občudovalci bi našel tako visoke duhove kakor je bil Nietzsche, kateri ga je smatral za največjega pesnika iz razlogov, ki bi jih morali upoštevati zlasti češki pesniki. V njegovih pesmih je videl največjo zgoščenost, višek izrazne energije, stisnjene na najmanjšo ravnino, kjer ni niti ena beseda odveč ali brez pomena...

In vendar bi ne hotel dati roke v ogenj za to, da so ti verzi Horacove najvišje pesniške samozavesti in samoopoja *docela slučajni*, docela izraz njegove individualnosti. Ni dvoma, da so v veliki meri *locus communis*: to vzvišeno čustvo samozaupanja in ponosa so gotovo že pred njim, čeprav ne s takim kovinskim zvokom, izrazili drugi pesniki. Čisto mogoče, da so svobodna in daljna parafraza druge, starejše pesniške samohvale, morda grške, kakor je znatni del Horacove lirike taka parafraza teh različnih Alkajev, Sapf in Erinij, prvih slavčkov v mirtovih lezbičnih grmih... tako je res, da se je tudi samozaupanja in ponosa moral človek dolgo učiti, predno ju je mogel tako standardizirati. A te verze same so zopet stokrat in stokrat parafrazirali drugi latinski in moderni pesniki. Humanisti niso prerokovali nesmrtnosti le sebi, marveč v posvetilih tudi svojim mecenom, katerim so pesmi posvečali in od njih kot nekaj predujem na to bodočo nesmrtnost prejemale že sedaj darove in nagrade, seveda kar mogoče najmastnejše: kaj je mogoče preplačati nesmrtnost?

A kje so danes vsi ti pesniki, prepričani kakor Horac, da »uidejo smrti«? Miši jih žro po knjižnicah, pajki predejo mreže po njihovih knjigah. Razen nekaj redkih strokovnjakov filologov, ki se ukvarjajo s študijem humanizma, jih ne bere nihče; še gola njihova imena so španska vas celo zelo izobraženim čitateljem in resničnim ljubiteljem dobre poezije, kajti nič ni ostalo razen zelo občutenega nedostatka v njihovih tvorbah, ki so jih skladali s pedantičnim razumom. Velik molk je danes za njimi.

Habeant sua fata libelli, imajo svoje usode knjige, in včasih zelo pisane usode, kakor je dejal Terentius Maurus. In nekoliko natančneje pregledati te usode in najti v njih, ako ni mogoče vse, pa vsaj del zakonitosti, je prav za prav naloga mojega današnjega govora.

Najbrže ga ni pesniškega ali drugega umetniškega dela, ki bi ne stremelo po nesmrtnosti. Strašna je v človeku groza pred smrtjo, pred uničenjem; a še strašnejša je žeja oziroma glad, preživeti sebe na ta ali oni način, premagati nekako to časnost, ki nam bo nekega dne gotovo vzeta in ki se nam bo spremenila v režečo se ničevost in popolno pogubo. Izpluti nekako, na kakršni koli razbiti barki ali splavu, iz te grozotne katastrofe, iz tega neizbežnega in popolnega raztreščenja naše življenjske ladje, iz tega sesavega maëlstromskega vrtinca, ki zanaša naša bistva, jih grabi in jih nepreklicno potegne v svojo uničujočo sredino, to je, kar napenja naše možgane, da bi se razleteli, kar naganja naše srce, da bi počilo. Misli in nade, take ali drugačne, na posmrtno eksistenco niso le temelj vsem filozofskim in teološkim sistemom, marveč so to tudi ostroge, ki veliko bolj od uteševanja gmotnih potreb, kot je potreba po

jedi in obleki in torej po pridobivanju denarja, spodbadajo človeško znanstveno, pesniško in umetniško dejavnost. Ako zaplaja preprosti človek otroka in ako skuša znanstvenik z naporom vseh svojih sil rešiti nov problem, ako išče pesnik novih, še nikdar slišanih tonov in harmonij, godbenik novih tonalitet in instrumentacij... slede vsi, čeprav se tega često niti ne zavedajo, temu osnovnemu instinktu, ki je lasten vsemu živemu: prezirati smrt, premagati jo, zasledovati jo prav do njenega gradu, posmehovati se ji, prezreti jo, ne priznavati je...

V tem strašnem dvoboju z njo ima trdno postojanko samo kristjan. Veruje, da ima njegova duša, odkupljena z božjo krvjo Kristusovo na Golgati, večno življenje: »Še danes boš z menoj v raj«, pravi kratko pred svojim koncem Jezus razbojniku, ki visi na njegovi desnici in se kesa prav za prav šele v zadnjem trenutku, ob dvanajsti uri. Kajpada je to vseeno, da se kesa šele v zadnjem trenutku; *praktično* je to prav isto, kakor če bi se bil kesal ob tretji ali ob prvi uri. *Trenutek* dejavnega kesa odloča tu o *večnosti*. Nič drugega ne zahteva Kristus za odrešenje kot tak omotičen trenutek, v katerem se duša z gnusom odvrne od svojega dosedanjega življenja in se prerodi za drugo; zdaj se je prerodila za večno življenje. Razen vere in čistega srca ne postavlja Kristus nobenih drugih pogojev za zveličanje. Pa pripustimo za trenutek, da je to, kakor trdijo brezverci, prevara in iluzija. Recimo, toda *dejansko* se s tem stvar prav nič ne spremeni. Ljubezen do Boga *ne more* biti prevarana — to ni nikakšen lov za paradoksi, marveč preprosta ugotovitev dejanske stvarnosti. Kajti, če bi Boga ne bilo, ali bi se duša, ki vanj veruje in ga ljubi, tega kedaj zavedla? Nikoli: o tem bi se mogla prepričati šele po smrti. A če ni Boga, če ni večnega življenja, če ni ničesar, se tega ne bo nikoli zavedla in torej ne bo prevarana niti po smrti... *Kje, smrt, je tvoje želo?*

Vse drugo, na primer poizkus, kljubovati smrti s svojimi deli, ne pa z odkupljeno dušo, smatram že za nadomestek in orožje obupa. Nekaj tesnobnega in upornega je v vseh teh poizkusih; vse to so napadi ošabnosti in ponosa, ne pa dejanja ljubezni; prav za prav boječi kriki ogrožene sebičnosti in ne velika vdanost ljubezni! Predstavo o slavi, ki naj kljubuje smrti in jamči, da bo pesnikovo ime in njegovo delo živelo še med bolj ali manj oddaljenim potomstvom, smatram za nekaj v svojem bistvu poganskega; in ne zdi se mi samo naključje, da so kult te predstave dali zapadnoevropskemu človeku in ga stopnjevali do najobupnejše blaznosti humanisti, torej renesansa, ki je največji odklon od krščanstva. Kristjan ve, da pripada vsa slava Bogu; delavec ima po delu, ki ga je kar najbolje opravil, pravico le do mirne vesti, in do zdravega spanja, kadar je utrujen... Bog sam se hvali v delih svojih; človek pa se samo napihuje, kajti darov in talentov si ni dal sam, marveč jih je prejel... Ali kdo izmed nas se je že danes postavil na to lepo, preprosto in vzvišeno stališče? Kdo izmed nas je že tu dosegel to nadosebnost?

Tako torej streme danes skoro vsa človeška dela, ki niso nastala neposredno zaradi utežitve gladu in drugih gmotnih potreb, po nesmrtnosti ali slavi; ta jim je pogoj. A koliko izmed njih jo v resnici doseže? Leto za letom natisnejo na desettisoče liričnih zbirk, novel, romanov, dram, naslikajo na desettisoče, morda na stó tisoče slik, izklešejo nekaj

manj kipov, na papir, nagromadijo nešteto simfonij in oper, in skoro vsi njihovi avtorji so prepričani, da njihovih del ne pogoltne, kakor bi rekel Mácha, »časov srd«, da bodo splavali preko njega na drugi breg. Njihova resnična usoda pa govori: prva velika večina izmed vas je mrtvorojena, druga, prav tako velika so efemeri, moške enodnevnice, ki poginejo ob sončnem zahodu; le prav malo izmed vas bo čitanih, igranih, upoštevanih eno, dve, morda celo deset, dvajset, petdeset let, da boste potem le še kot prazna imena v čitankah, katalogih, seznamih in zgodovinah nekoristno obremenjevala spomin šolarjev, v nadaljnjih petdesetih ali sto letih pa izpadete tudi iz njih, na veliko veselje sistematično preobteževanih možgan. Glejte, tako se redno končujejo zavojevalni pohodi na slavo in nesmrtnost! Nekakšna strašna kletev, se mi zdi, da visi nad vsem človeškim delom, še prav posebno pa nad delom poedinca: medtem ko je spočetka podžigalo življenje in ga kakor z ostrogo ali bičem spodbadalo k večjemu poletu in višjemu vzponu, ga *pozneje zavira*. Iz življenjskega dražila se spremeni v njegovo oviro, v mrtev balast, ki se mu obeša na pete in ki se ga, hočeš nočeš, mora otresti, ako noče pod njim otrpniti in skrepeneti. Za *sleherno* človeško delo pride ta usodni trenutek, a najpreje, bodite o tem prepričani, za individualistično delo, ki je napolnjeno in takorekoč napihnjeno s celim avtorjevim jazom, v katerem se zrcali z opičjo ljubeznijo in v katerem oponaša in razmežgava *svojo* notranjo praznoto — a praznota je pred polnostjo časov sleherni človeški jaz, tudi če se zdi še tako bogat in življenjski — in torej predvsem delo, ki je nastalo, da bi gospodovalo in da bi podjarmljalo bodočnost avtorjevemu bolj ali manj nevažnemu in nadležnemu jazu, ne pa, da bi služilo: ki je torej nastalo iz bolj ali manj zavestnega stremljenja, da bi pridobilo nesmrtnost njegovemu imenu. Nad takim delom, bodite prepričani, se kar najpreje zgrne prah pozabljenja. Kajti človeštvo ima nekaj drugega opraviti, kakor pa služiti nečimernosti poedincev.

In vendar: kako preklinjati ali pa se smejati temu hrepenenju po nesmrtnosti, tej gonji za nesmrtnostjo, tudi če se javlja v najnaivnejših in najbolj otroških oblikah? Na dnu so pri tem vendarle obupni človekovi poskusi, da bi premagal smrt; to so izrazi kopnjenja po večnem življenju, ki je človeku prirojeno. Danica slave, o kateri je govoril Vauvenargues, Danica slave, ki se prižiga nad mladim pesnikom — ali je v življenju kaj čarobnejšega od nje, tudi če se ta Danica pozneje izkaže za oznanjevalko mračnega in deževnega dne? V nji je vsa sladkost zemlje, in še več kot to: kopnjenje česar koli absolutnega, čeprav napačno usmerjeno.

Bodimo pravični. Zakaj se ne zgrudi obsojenec pod vislicami, ko ga ruši groza in mu v smrtnem strahu klecajo kolena? »Držite se,« mu zašepče jetniški paznik, »ljudje vas gledajo; novinarji so tu; bodo o vas pisali.« Ali: »Tamle je fotograf, ki vas lovi v svoj kodak.« Seveda je to *pia fraus*, toda pomaga. Zlomljeni človek dokaže nemogoče: zbere vso svojo voljo in z dvignjeno glavo kljubuje nekaj sekund vislicam; poroga se za nekaj sekund preteči smrti, že docela pričujoči.

Gotovo so ljudje, ki napravijo zločin tudi iz nečimernosti; nemara jih ni veliko, so pa vendarle. A še več je ljudi, ki bi po storjenem

zločinu radi svojo sramoto spremenili in potvorili — duhovni ponarejevalci — v kakršno koli vrsto slave ali vsaj znamenitosti in edinstvenosti in se z otroško nečimernostjo ter spačeno slaboumnostjo drapirali v njene nesrečne zavojevalce, ki so na pohodu za njo poginili ali zablodili. Napravite, da se imena zločincev ne bodo niti izgovarjala niti zapisovala niti omenjala v tisku in na papirju, pokopljite jih v anonimnost *docela in popolnoma*, ne omenjajte jih niti z dihom, utopite jih v popolnem molku in pozabljenju, označujte jih samo z znamenji ali številkami, pa boste gotovo, četudi samo za majhen procent ali magari samo za ulomek procenta, zmanjšali kriminalnost. Bolj kot vsega drugega se ljudje boje tega, da bi bili obešeni ali živi pokopani v ječi *molka: brez imena*, brez najmanjšega sledu, ki bi ostal za njimi.

Hrepenenje po slavi, po nesmrtnosti, je hrepenenje po višjem in stopnjevanem življenju in kakor življenje ima tudi to hrepenenje dve strani, svojo temo in svetlobo, je nezaključeno in nezaključujoče, vsestransko in polno nasprotij, vsebuje dobro in zlo, najvišje in najnižje.

Že Pascal je to zelo dobro vedel in izrazil na svoj nepozaben način: »Največja človekova nizkota je stremljenje po slavi, a obenem je to tudi največje znamenje njegove odličnosti; kajti lahko bi imel največja bogastva na zemlji, popolno zdravje in vse udobje, če ni v časti pri ljudeh, ne bo miren. Tako visoko ceni človeško sodbo, da bi imel lahko vse prednosti na zemlji, a bi ne bil miren, če bi ne bil prav tako dobro zapisan tudi v sodbi ljudi. In tudi tisti, ki zaničujejo človeka in ga primerjajo živali, tudi ti hočejo, da bi jim ljudje verovali in se jim čudili...«

Nekaj bistveno človeškega je, da hoče sleherni živeti nekolikokratno, pomnoženo življenje. Ne zadovolji se z resničnim življenjem, ki ga ima v sebi in ga živi v svojem posebnem bistvu; v predstavah drugih hoče živeti simbolično življenje in si prizadeva, da bi se zdel drugačen, kakor je. Z vsemi silami se trudi, da dela iz sebe duplikate in triplikate, namišljena bitja, ki bi jih najraje odločil od svojega resničnega življenja in storil, da bi živela samostojno v domišljiji drugih ljudi. Neposreden vzrok temu je njegovo hrepenenje, da bi preživel sebe. Misli, da bo tem bolj gotovo preživel svoje resnično življenje, čim večkrat se bo pomnožil, čim več fikcij bo zgradil o sebi. Ljudje si z vsemi silami prizadevajo, da ustvarjajo in ohranjajo te fantome; zde se jim pomembnejši in vrednejši kakor njihova resnična življenja; pojijo jih s svojo krvjo.

»Nečimernost je tako zakoreninjena v človeški duši, da se baha še vojak, malopridnež, kuharček, nosač, in hoče imeti svoje občudovalce; in filozofi jih prav tako hočejo imeti; in ti, ki pišejo proti slavi, hočejo slavo, da so pisali dobro; in ti, ki jih berejo, hočejo slavo, da so jih brali; in jaz, ki pišem tole, imam menda tudi željo po njej,« pravi s svojim strašnim poznavanjem človeškega srca isti Pascal.

Vsakdo izmed nas je bolj ali manj razcepljen v dvoje bistev. Poleg bistva, s katerim v delavnik živi, diha, prebavlja, jé, pije, misli, dela, bedi, ima vsakdo še nekako praznično in nedeljsko bistvo, ki visi ob delavnikih kakor frak ali veteranova uniforma v omari in ki ga obleče samo za posebne prilike; a brez njega bi ne mogel biti. Zavest, da ga je izgubil, bi ga ne spravila samo ob pamet, marveč — kar je huje — tudi ob vso življenjsko radost. Ta druga oseba je v sporu s prvo; to ga seveda niti najmanj ne moti; narobe, prav to ga veseli in prav

zato jo spoštuje; in prav zato postavlja svoje vsakdanje bistvo za podnožje temu drugemu, prazničnemu bistvu.

Stendhal je bil tisti, ki je napisal nepozabne strani o nečimernosti Francozov; le da ti stavki ne veljajo samo za Francoze. »Ti, Alfonz, ne pozabi na svoj genijalni profil,« opominja žena moža, ki se da portretirati; »ali bodi na sliki najmanj kot Napoleon, ali pa se mi ne prikaži pred oči.« Vsakemu izmed nas, ki seda pred fotografsko kamero, je približno tako, kakor da se bojuje pod nekakšnimi piramidami bodočnosti, od koder ga gledajo cela stoletja — ne pretekla, marveč bodoča. In zato počenja vsemogoče, le nič preprostega, naravnega, vsakdanjega: napenja prsi, nareja gube, vzdiguje obrvi, grbanči čelo, se dela mračnega ali zavija oči, simulira velik miselni intelekt ali neozdravljivo veličino duše ali silno, svet razrušujočo voljo; igra velikega vojskovodjo ali iznajditelja ali državnika ali pa pesnika. Ali kakor se dajejo fotografirati, tako ljudje na nesrečo tudi pišejo. Le malokdo ume povedati preproste reči preprosto; napisati: danes sem se okopal v reki ali potoku; navadno bo parafraziral to nekako takole: danes zjutraj sem se vrgel v Eurotas, ki je reka v Šparti. Malokateri novinar napiše, da se je po cesti pomikala kočija, ki jo je vlekel mršav konjiček; navadno je to belec.

Ta človeška ljubezen do poze in igrilstva je tako velika, da sega čisto do meje tragičnosti. Srečavamo ljudi, ki za to, da bi ohranili fikcijo, ki so jo zgradili in vzgojili o sebi, žrtvujejo celo realnost, svoje resnično, mirno in srečno življenje. Slišal sem o revnem človeku, o malem trgovčku v P., ki se je v svoji štacunici navečerjal suhega krompirja, ker drugega ni imel, potem pa je stopil pred svoja vrata, se postavil nasproti mimoidočim, ki so se tačas sprehajali po trgu, ter si z zobotrebecem trebil zobe tako, kakor da vleče iz njih drobce mesa... Tako velika je bila njegova pripravljenost, žrtvovati se legendi, ki jo je zgradil in vzdrževal o svoji premožnosti. To je še komično. Ali poznal sem tudi človeka, ki je žrtvoval srečo svoje družine namišljeni aureoli, ki si jo je zlepil in obesil na glavo samo zato, da bi se mu čudili gostilniški kumpani. Tu se začenja nenapisana tragedija: človek, ki malikuje izrodke svoje domišljije...

Koliko ljudi zavida Napoleonu njegovo neskončno, *docela naravno* sebičnost, to, da se mu ni bilo treba prav nič posiljevati, ko je dajal pobijati na stotisoče ljudi, marveč narobe: da je delal to tako naravno in mirno, kakor si naročimo v gostilni zrezek ali igramo marijaš. Ali pa naravni in neprisiljeni napuh Chateaubrianda, ki se mu je kar sam po sebi zapisal stavek: »Istega leta kakor jaz se je rodil tudi Napoleon« (Ne: rodil sem se istega leta kakor Napoleon!). Kako se jezimo nase, da nismo dovolj sebični, dovolj trdi, da bi imeli pravico do takih majhnih šal. Mi se moramo najprej preobleči v ono drugo, praznično osebo, da si o takih rečeh drznemo sploh sanjati... Poznam celo vrsto ljudi, ki so se znali iz strahu, da se ne bi zdeli zastrašeni, skromni, bojazljivi, povprečni, zdresirati za predzrneže. Koliko silaških poz je nastalo tako tudi v literaturi. A kakšni pritlikavci se skrivajo za njimi!

Kar bodite prepričani, da takale neotesana špekulacija na nesmrtnost ni samo najsmušnejša od vsega, ampak je tudi docela odveč. Maskiraš in drapiraš se lahko, če greš na maskaradni ples, a za nesmrtnost, za

zgodovino, to je že kočljivejše. Tam veje tisti prekleto potuhnjeni veter, ki razmrši vsako tudi najveličastnejšo lasuljo, odpihne vse lepotilo, privzdigne vsako masko, prepriha sleherni togo... V zgodovino prehajajo le tisti, ki so docela iskreni, iskreni in do flegmatičnosti sebi zvesti; tisti, ki se za uspehe na literarno konjskem trgu in za njegovo slavo toliko menijo kakor za lanski sneg; kar najbolj svoji in kar najmanj tuji; niti novi niti stari, niti zeleni niti rumeni, marveč resnično: svoji, svoji, svoji... A norci s tujimi frazami in gesli, strašila s tujimi pozami padajo v pogreznice, še predno se utegnejo razgledati po odru; in žalostna je njihova smrt med ščurki, podganami, časniki, gledališkimi režiserji in drugimi modnimi lutkami iz krojaških ali brivskih vitrin.

*

Kaj je tedaj, vprašujete, ta nesmrtnost pesniškega ali umetniškega dela, seveda relativna nesmrtnost, torej natančno izraženo, njegova *dolgoživost*? Na čem temelji dolgo življenje pesniškega dela, da živi še dolgo, dolgo po smrti svojega stvarnika, da se ohranja stoletja in stoletja, včasih tisočletja? Do kakšne mere je zakonita? V čem je njena upravičenost?

(Se bo nadaljevalo)

Prevaja Janez Žagar

R A Z N O

IVAN ROB: DESETI BRAT

Ta sodobna humoristična travestija Jurčičevega »Desetega brata« v verzih je prav svojevrsten pojav na našem knjižnem trgu. Brez žgoče ironije, brez sarkazma skuša na prijeten in duhovit način zabavati bralca, obenem pa vendarle sem ter tja prav krepko ošvrkne nedostatke in pomanjkljivosti sodobnega družabnega življenja. Tako pravi na primer na str. 15 ob popisu desetega brata Martina Spaka:

Zdaj kmetu čakati ni treba,
da se deseti sin rodi:
pri tretjem že mu zmanjka hleba,
že tretji sin mu v svet hiti.

Krjavelj pripoveduje, kako je kot mornar na straži, seveda na Donavi, presekal pošast:

Pošast pa venomer še miga
in kosa skupaj lezeta,
se primeta in spet je cela,
bilâ je to — korupcija.

Lovro Kvas je kajpada športnik. Pri nogometni tekmi ima smolo. Pobije se in mora v bolnico.

Ko Lovreta so pripeljali,
mu športne rane obvezali,
ni stokal niti godrnjal,
je kot Ljubljana mirno spal.
Iskali so po vseh dvoranah
in preiskali vsak so kot,
da Kvasu posteljo bi našli,
a polno je bilo povsod.
Tako na trdem so hodniku
postlali našemu bolniku.

In tako so povsod v samo zgodbo vneseni drobci iz sodobnega življenja, ki zabavno ilustrirajo naš čas in naše razmere, ne da bi kričali ali žalili.

Poleg »Desetega brata« je Rob prav posrečeno travestiral še nekatere naše pesnike in napisal v dobrih tercinah »Pekel ali sprehod po rovih kemičnega inštituta« po vzorcu Dantejeve »Božanske komedije«.

Njegov »Deseti brat« je lep doprinesek k naši precej borni humoristični literaturi.

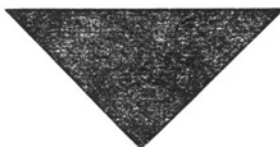
VI. B.

V prvi polovici septembra

izide kot četrta redna knjiga
Založbe Modre ptice
izvirni zgodovinski roman

VLADIMIRA BARTOLA

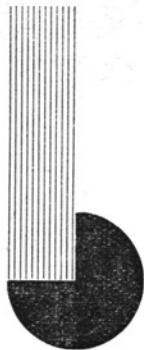
ALAMUT

To izredno, okrog 400 strani obsegajoče delo prikazuje, vestno upoštevajoč najrazličnejše zgodovinske vire, z našim čitateljem že znano avtorjevo psihološko pronicavostjo eno od najbolj temnih, a obenem najveličastnejših poglavij zgodovine človeštva. Bartol popisuje nastanek in razrast ene od najbolj fantastičnih ustanov, namreč rojstvo vladavine izmailcev, ki so kot asasinini (= hašišini = uživalci hašiša) igrali usodno vlogo tudi v križarskih vojnah.

Na utrjenem gradu Alamuta, čigar razvaline še danes pričajo na severu Perzije o njegovi nekdanji moči, uresniči verski poglavar ločine izmailcev Hasan Ibn Saba svoj davni sen, kako bi si z umetno ustvarjenim rajem vzgojil četico vernikov, ki bi mu bili tako slepo vdani, da bi se ne samo ne strašili smrti, marveč da bi si jo naravnost želeli. Z železno logiko, poznavajoč do poslednjih odtenkov človeško srce, zgradi ta srednjeveški diktator oblast, pred katero nista trepetala samo bližnji in daljni Vzhod, marveč skoraj ves do takrat znani svet.

Ta obsežni roman, ki se čita od začetka do konca z nezmanjšano napetostjo, bo v slovenski literaturi nekaj povsem svojevrstnega in izrednega. Upamo, da bomo pripravili z njim našim naročnikom in čitateljem resnično presenečenje.

KOT PRVO REDNO KNJIGO PRIHODNJEGA,

to je desetega letnika
naših knjižnih zbirk

bodo prejeli naši naročniki roman

JOHNA KNITTLA VIA MALA

Ta obsežna knjiga vsebuje prav za prav tri romane, katerih dejanje se odigrava v Švici. Njen avtor je našim čitateljem že dobro znan po svojem nepozabnem romanu *Tereza Etiënne*. — *Via Mala* velja za njegovo najobsežnejše in najboljšo delo.

O knjigi bomo še obširneje pisali v poznejših številkah revije.

Nova velika zgodovinska knjiga

Založbe Modre ptice

Ob dvajsetletnici konca svetovne vojne bo izdala Založba Modra ptica kot *izredno* publikacijo zgodovinsko knjigo

a svetovni vojni

Knjiga je silno obsežna in obravnava najprej svet, kakršen je bil pred pričetkom svetovne vojne, potem pa prikazuje veliko dramo, ki se je odigravala v letih 1914—1918. Knjigo moramo smatrati za najboljše in najobjektivnejše delo, ki je bilo doslej na svetu napisano o svetovni vojni.

Več bomo o knjigi poročali v prihodnji številki revije!

Pravkar je izšel kot izredna publikacija v Založbi

Modri ptici roman bolgarskega pisatelja Jordana

Jovkova „Žanjec“ — Knjiga velja v platno vezana:

za naše naročnike 34 din; za nenaročnike 48 din

ALI VESTE, DA JE PESNIŠKA ZBIRKA

Alojza Gradnika

VEČNI STUDENCI

Z originalnimi lesorezi Božidarja Jakca

---

doživela pri kritiki izredno velik uspeh. Pozdravila je ni le naša domača kritika, marveč jo je z navdušenjem sprejela tudi tujina.

Univ. prof. *Umberto Urbani* piše n. pr. o njej:

»S tem ciklom je pesnik Gradnik, prekosil samega sebe in se vzel na najvišje vrhunce ne le slovenskega Parnasa, marveč Parnasa svetovnega pesništva.« In dalje: »Srečni Slovenci in srečni tisti, ki razumejo blagovzeneči slovenski jezik, ker bodo lahko brali Gradnikov cikel v izvorniku.«

Tako sodi o tej prelepi knjigi tujina. Nihče, ki se kakor koli zanima za slovensko literaturo, ne bo mogel ostati brez te zbirke. Kakor pesmi Prešerna in Župančiča bodo skozi vse življenje spremljale slehernega Slovenca tudi pesmi Alojza Gradnika.

Zbirka »Večni studenci« je izšla v dveh izdajah:

Luksuzna, v usnje vezana izdaja je izšla na posebnem papirju samo v 100 izvodih. Vsak izvod ima svojo zaporedno številko in avtorjev podpis. Ta izdaja stane za naše naročnike din 96.—, za nenaročnike pa din 120.—.

Lepo opremljena v platno vezana izdaja stane za naše naročnike din 48.—, za nenaročnike din 60.—.

Z A L O Ž B A M O D R A P T I C A V L J U B L J A N I

**Salda-konte, štrace, journala,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

Tiskarna Merkur

LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO, LIČNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE, REVIJE, KUVERTE, MEMORANDE, RAČUNE, LETAKE, LEPAKE, POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD. VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOŽBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE UPRAVE DRAVSKE BANOVINE« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«, KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOSLEJE
TELEFON 25-52

Ali ste že naročili

Wellsovo

Svetovno

zgodovino

Klišeje

vseh
vrst
po
fotogra-
fijah
in
risbah
izvršuje

Klišarna St. Deu

Ljubljana, Dalmatinova ul. 13